

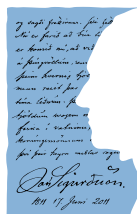
Líf í þágu þjóðar

Jón Sigurðsson 1811-1879

Safn Jóns Sigurðssonar á Hrafnseyri

Sýningarskrá

Guðjón Friðriksson tók saman

Afmælisnefnd Jóns Sigurðssonar
2011

Frá afmælisnefnd – endurreisn Hrafnseyrar

Hluti sýningarinnar á Hrafnseyri frá 1980. BGB.

Á fæðingarstað Jóns Sigurðssonar við Arnarfjörð er allstórt hús. Það var byggt sem prestssetur og skólahús um 1960 og áföst því er minningarkapella, byggð síðar. Hún var vígð 3. ágúst 1980 og um leið var opnuð í tveimur herbergjum sýningin Safn Jóns Sigurðssonar. Höfundar hennar voru Einar Laxness sagnfræðingur og Steinþór Sigurðsson listmálari.

Þegar afmælisnefndin hóf að undirbúa afmælisár Jóns Sigurðssonar var samþykkt að ráðast í talsverðar breytingar á Hrafnseyri. Ákveðið var að taka neðri hæðina undir nýja sýningu og efna til samkeppni um hönnun hennar. Átta aðilum sem höfðu reynslu af hönnun sýninga var gefinn kostur á að taka þátt í samkeppninni. Það var mat afmælisnefndar að efla þyrfti Hrafnseyri sem einn af merkari sögustöðum þjóðarinnar og skipa Jóni Sigurðssyni þar til öndvegis.

Hrafnseyri við Arnarfjörð. BGB.

Samkeppnisgögn voru afhent 10. febrúar 2010 og skilafrestur ákveðinn tíu vikur. Fimm aðilar sögðu sig frá keppni en þrír skiluðu fullbúnum tillögum. Nefndin greiddi kr. 200.000 fyrir hverja innsenda tillögu og var samið við sigurvegara að fullhanna sýninguna. Formaður dómnefndar var Sigrún Magnúsdóttir frá afmælisnefnd og auk hennar Bryndís Sverrisdóttir frá Þjóðminjasafni, Guðjón Friðriksson sagnfræðingur, Hringur Hafsteinsson frá Gagarín og Valdimar J. Halldórsson frá Hrafnseyrarnefnd. Trúnaðarmaður dómnefndar var Björn G. Björnsson, verkefnisstjóri afmælisnefndar.

Dómnefnd valdi tillöguna „Tímanna rás“ sem þótti bæði nýstárleg og spennandi. Höfundar tillögunnar reyndust vera Basalt arkitektar: Ene Cordt Andersen arkitekt, Hallmar Sigurðsson menningarstjórnunarfræðingur, Marcos Zotes-Lópes arkitekt, Sigríður Sigþórsdóttir arkitekt og Þórhallur Sigurðsson arkitekt. Guðjón L. Sigurðsson veitti lýsingarráðgjöf. Samið var við Basalt arkitekta að fullgera tillöguna í samvinnu við undirbúningsnefnd, verkefnisstjóra, Hornsteina arkitekta sem hanna breytingar á húsa- kynnum á Hrafnseyri og byggingadeild forsætisráðuneytisins.

Úrslit í samkeppninni voru tilkynnt í Ráðhúsi Reykjavíkur 17. júní 2010 og allar inn-sendar tillögur voru þar til sýnis í tíu daga.

Umsögn dómnefndar

Tillagan að sýningunni virkar nútímaleg, forvitnileg og spennandi. Plexigler, sem er umgjörð sýningarinnar, gerir hana að flæðandi órofa heild. Tillöguhöfundar taka reyndar nokkra áhættu með efnisvalinu, þar sem lítil reynsla er af plexigleri sem umgjörð í sýningahönnun á Íslandi.

Tillagan býður upp á víxlverkun milli texta, mynda og hluta, sem liggja framarlega eða „dýpra“ og dulúðlega á dramatískan hátt í plexiglerinu. Einstökum atvikum eru gerð skil með þrívíðum hætti, sem eykur frumleika tillögunnar. Þá er hægt að njóta útsýnis-ins út um valda glugga og þar með tengist sýningin sterkt umhverfinu og það verður hluti af upplifuninni.

Frásögn sýningarinnar fylgir tímalínu en skýrri kaflaskiptingu er sleppt, það gefur sýningunni möguleika á meira flæði og frísklegum frásagnarstíl.

Kirkjugluggi á Hrafnseyri og burstabærinn. BGB.

Kapellan á Hrafnseyri. BGB.

Gamalt skrifborð í burstabænum. BGB.

Í Hrafnseyrarkirkju. BGB.

Í tillögunni er lögð áhersla á samspil sýningar við gesti, og leitast er við að vekja þá til umhugsunar um þá sjálfa, landið og heiminn. Einnig er samtenging Jóns við nútímann mjög áhugavert þema sem eftir er að útfæra nánar. Draumkennt og um leið þokukennt yfirbragð sýningarinnar á stöku stað er e.t.v. sett fram til að sýna hvernig Íslendingar í dag hugsa um Jón Sigurðsson.

Framkvæmdir

Fljótlega varð ljóst að ráðast þyrfti í talsverðar endurbætur á húsinu svo það stæðist kröfur nútímans um gott aðgengi gesta og áhrifamikla miðlun sögunnar. Húsið var byggt um 1960 og löngu kominn tími á viðhald þess og endurnýjun á mörgum sviðum. Jarðhæðin var tekin undir sýninguna, nýr inngangur verður að sýningunni á miðju húsi með mjög bættu aðgengi en breytingum á ytra útliti hússins er haldið í lágmarki. Kapell-an er óbreytt á sínum stað.

Sigmundur Þórðarson á Pingeyri var byggingarstjóri við breytingar á húsnaði sem unnar voru af heimamönnum. Format-Akron og Merking tóku að sér framleiðslu, prentun og uppsetningu á plexigler-veggnum að undangengnu útboði. Gagarín sá um grafíska hönnun sýningarinnar auk þess að búa til vandað margmiðlunarefni og hanna vefinn www.jonsigurdsson.is. Grafískur hönnuður var Kristín Eva Ólafsdóttir en Hring-ur Hafsteinsson og Bríet Friðbjörnsdóttir hönnuðu margmiðlun. Guðjón Friðriksson sagnfræðingur samdi alla texta fyrir sýningu, margmiðlun og vef. Sigríður Sigþórsdóttir, Hallmar Sigurðsson og Harpa Heimisdóttir hjá Basalt arkitektum stjórnuðu hönnun sýningarinnar og Björn G. Björnsson tók þátt í þeirri vinnu fyrir hönd afmælisnefndar.

Framkvæmdirnar á Hrafnseyri eru viðamesta verkefni af hálfu hins opinbera við uppbyggingu menningartengdrar ferðapjónustu í langan tíma og langstærsta verkefni á því sviði sem ráðist hefur verið í á Vestfjörðum. Vonandi verður það lyftistöng fyrir ferða-pjónustu í landshlutanum öllum.

Hrafnseyri er þjóðargersemi og sögustaður allra Íslendinga og okkur varðar um það hvernig að staðnum er búið. Hrafnseyrarnefnd vinnur að framtíðarsýn fyrir staðinn með góðum áformum um að tengja hann háskólasamfélaginu og leggja grunn að fjölbreytt-ari starfsemi þar en verið hefur.

*Sólveig Pétursdóttir
formaður afmælisnefndar Jóns Sigurðssonar.*

Efnisyfirlit

Líf í págu þjóðar – Jón Sigurðsson 1811-1879

Sýningin er sett fram með tímasniði í 24 efnisatriðum, þó án þess að um hreina kafla-skiptingu sé að ræða. Sagan líður fram á 93 m löngum hjúp úr plexigleri sem vindur sig í gegnum rýmið líkt og tímans rás og birtist okkur í texta, myndum, munum og marg-víslegri annarri miðlun.

Landnámsöld	6
Miðaldir.....	8
Átjándi öldin	10
Vestfirðir.....	12
Nítjándi öldin	14
Áhrifavaldar nítjándi aldar	16
Óskabarn.....	18
Æska og uppvöxtur	20
Búðin og biskupinn	22
Námsár í Kaupmannahöfn	24
Upphaf stjórnmalabarattu	28
Alþingismaður kemur heim	30
Einveldið fellur	34
Þjóðfundur.....	36
Verslun og fjárkláði	38
Baráttuaðferðir	40
Þjóðhátíð og stjórnarskrá	42
Heimilið við Austurvegg	44
Fræðastörf og útgáfa	46
Ævilok Jóns og Ingibjargar	48
Útför og skuldamál	50
Minning og arfleifð	52
17. júní – lýðveldi og þjóðhátíðardagur.....	54
Jón Sigurðsson í nútímanum	56

1. LANDNÁMSÖLD

GRÉLÖÐ LANDNÁMSKONA

Hinn mikli Arnarfjörður

Samvæmt Landnámu er Arnarfjörður kenndur við landnámsmanninn Örn sem kom úr Rogalandi í Noregi.

Fjörðurinn er geysivíðlendur og djúpur. Hann er ægifagur og hrikalegur í senn, girtur hamrafjöllum og sveipaður dulúð. Fram undir miðja 20. öld var Arnarfjörður þéttbyggður og sjósókn verulegur þáttur í bjargræði manna. Nú eru aðeins örfáir bæir eftir í byggð auk kaupsinsins Bíldudals.

Menn setja út bát. Mynd úr handriti. AM.

Hinn mikli Arnarfjörður, 30 km langur og allt að 5 km breiður. JL.

Írsk jarlsdóttir

Ánn rauðfeldur Grímsson er sagður hafa búið fyrstur manna á Eyri við Arnarfjörð (Hrafnseyri) ásamt Grélöðu Bjartmarsdóttur konu sinni, sem var írsk jarlsdóttir.

Einn vetur höfðu þau þá verið í Dufansdal í Arnarfirði en þar þótti jarlsdótturinni illa ilma úr jörðu. Þau fluttu sig því að Eyri þar sem hunangsilmur var úr grasi.

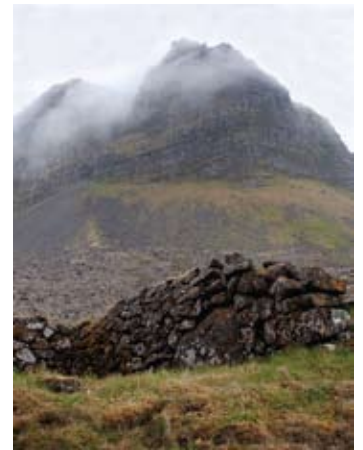
Yfir bænum gnæfir Ánamúli en niðri á eyrinni við ósa Hrafnseyrarár eru tóttir sem kallaðar eru Grélutóttir.

Grafið í Grélutóttum

Í Grélutóttum fór fram fornleifauppgröftur á árunum 1977-78 og voru meðal annars grafin upp skáli, smiðjur og jarðhús sem eru frá því um 900.

Grélutóttir voru á sjávarkambinum fyrir neðan Hrafnseyri. Þeirra sér ekki lengur stað. JL.

Í Verdölum, útræði Hrafnseyrarbænda. JL.

Ánamúli gnæfir yfir bænum á Hrafnseyri. JL.

2. MIÐALDIR

HRAFN SVEINBJARNARSON

Eyri verður Hrafseyri

Um 1200 bjó einn af helstu höfðingjum landsins, goðorðsmaðurinn Hrafn Sveinbjarnarson, á Eyri við Arnarfjörð. Síðar tók bærinn nafn af honum og var kallaður Hrafseyri.

Doktor Hrafn

Ungur að árum gerði Hrafn víðreist og er talið að hann hafi komist í tengsl við fyrsta læknaskóla í Evrópu, sem stofnaður var á 9. öld í Salerno á Ítalíu.

Heimkominn gerðist hann víðkunnasti læknir Íslendinga á þjóðveldisöld og líklega sá lærðasti á Norðurlöndum. Í Hrafn sögu Sveinbjarnarsonar eru margar lýsingar á lækningum hans og komu menn víða að til Hrafseyrar til að njóta þeirra.

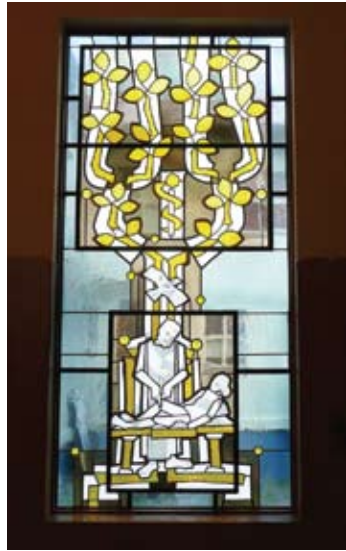
Hrafn hafði ferjur til fólksflutninga bæði á Arnarfirði og Breiðafirði en slík þjónusta var ekki tekin aftur upp fyrr en á 20. öld.

Hrafn veginn

Sá varð aldurtíli Hrafn að Þorvaldur Vatnsfirðingur fór með liðsöfnuði að honum og drap hann á bæjarhlaðinu á Hrafseyri 4. mars 1213. Munnmæli segja að Hrafn sé jarðsettur á þeim stað sem minningarsteinn hans stendur, í gamla kirkjugarðinum, við hlið kirkju sinnar, sem ennþá mótar fyrir í túninu á Hrafseyri.

Tímaás

Í móttökurými er tímaás á stórum snertiskjá. Þar má skoða alla 19. öldina á mismunandi vegu; lífshlaup Jóns Sigurðssonar, vísindastörf hans og stjórnmálaþátttöku, og einnig birtast helstu samtímaviðburðir á Íslandi, í Danmörku og heiminum öllum. Frásögnin geymir meðal annars 23 talsett myndbönd auk mikils fjölda mynda og texta. Hér eru gestir eindregið hvattir til að snerta og upplifa.

Steindur gluggi eftir Steinþór Sigurðsson í minningarkapellunni á Hrafseyri. Glugginn er tileinkaður Hrafn Sveinbjarnarsyni lækni. BGB.

Læknaskólinn í Salerno á Ítalíu. Erl.

Lækningarit frá Salerno. Erl.

Minningarsteinn um Hrafn Sveinbjarnarson í gamla kirkjugarðinum á Hrafseyri. Dynjandi í baksýn. JL.

3. ÁTJÁNDA ÖLDIN

ERFIDIR TÍMAR

Fimmtungur þjóðarinnar deyr úr hungri og vosbúð

Síðari hluti 18. aldar var að mörgu leyti mikið hörmungarskeið í sögu Íslands og jafnframt breytingarskeið í stjórnsýslu, kirkjuskipan og verslun.

Eitt mesta eldgos sem nokkurn tíma hafði orðið á landinu, svokallaðir Skaftáreldar, hófst 8. júní 1783 og olli miklum búsifjum um land allt og manndauða þegar frá leið. Vegna grasbrests og eitrunar féllu um 70% alls bústofns í landinu.

Fjöldi fólks flosnaði upp og varð að veglausum beiningamönnum og dó síðan margt úr hungri, sóttum eða kvillum. Nær tíu þúsund manns urðu hungurdauða á Íslandi af afleiðingum eldgossins eða tæplega 20% þjóðarinnar.

Fornar stofnanir falla

Þjóðin var lengi að ná sér eftir Móðuharðindin og þau leiddu beint og óbeint til falls hins forna biskupsstóls og latínuskóla í Skálholti. Ákveðið var með konungsúrskurði 1785 að flytja hvort tveggja til Reykjavíkur. Hólabiskupsdæmi var svo lagt niður 1801 og var þá einungis einn biskup yfir landinu með aðsetri í Reykjavík.

Alþingi lagt niður

Sömu leið fór hið forna Alþingi Íslendinga á Þingvöllum. Það var síðast háð þar sumarið 1798 en hafði þá um langan tíma einungis verið dómstóll. Síðustu tvö sumrin sem það starfaði var það háð í Reykjavík en það var svo lagt niður með konungsúrskurði árið 1800 og í stað þess tekinn upp Landsyfirrétur sem starfaði í Reykjavík.

Valgerðarkirkja í Skálholti. Hún var orðin léleg og tekin niður 1851, sumarið sem þjóðfundurinn var haldinn í Reykjavík. Teikning eftir Auguste Mayer úr Íslandsleiðangri Gaimards 1836.

Þingvellir. BGB.

Síðasta hungursneyðin

Jákvæðar breytingar fólust í afnámi einokunarverslunarinnar og stofnun kaupstaða á árunum 1786-7. Verslunin var þá gefin frjáls öllum þegnum Danakonungs. Leiddi þetta til blómaskeiðs í verslun um árabíl en aftur syrti í álinn árið 1807 þegar Englendingar réðust á Kaupmannahöfn og ýmist eyddu eða rændu danska kaupskipaflotanum. Þetta varð til þess að siglingar stöðvuðust til Íslands og það komst á áhrifasvæði Breta. Sjóráeningjar óðu uppi og ævintýramaðurinn Jörgen Jörgensen tók völdin á Íslandi sumarið 1809. Afleiðingar allra þessara atburða urðu þær að allmikill fjöldi Íslendinga dó úr hungri, einkum á árunum 1812-14, og nokkur mannfækkun varð enn á ný á landinu. Þannig var umhorfs þegar Jón Sigurðsson fæddist.

Eldgos. John Thomas Stanley teiknaði myndina í Íslandsleiðangri sínum 1789, sex árum eftir Skaftárelda. Lbs.

Einokunarverslunin var afnumin í kjölfar Móðuharðindanna. Verslunarstaðurinn Vopnaffjörður. Teikning eftir Auguste Mayer úr Íslandsleiðangri Gaimards 1836.

Englendingar gera árás á Kaupmannahöfn 1807 með geigvænlegum afleiðingum fyrir borgina. Erl.

4. VESTFIRÐIR

Fiskoerkun. Mynd: Pajkull.

BLÓMLEG BYGGÐ

Matarkistan Vestfirðir

Margir líta á Vestfirði sem afskipt og afskekkt landsvæði. En var svo á öldum áður?

Þegar hungur og harðræði urðu örlög margra Íslendinga komust Vestfirðingar betur af vegna sjósóknar sinnar og fuglatekju í björgum og eyjum. Árið 1801 voru þeir 15,6% þjóðarinnar en eru aðeins um 2,3% í dag.

Meðan Íslendingar flyktust til Ameríku á árunum 1875-1914 var fátítt að Vestfirðingar færu þangað og fjölgaði Vestfirðingum nær tvöfalt fyrstu 100 árin eftir fæðingu Jóns Sigurðssonar. Það var fyrst þegar líða tók á 20. öld sem þeim fór að fækka verulega og streyma á Faxaflóasvæðið.

Viðskiptajöfrar

Helstu hafnir á Vestfjörðum voru öldum saman í beinu sambandi við útlönd og ekki háðar aðflutningum frá öðrum stöðum á landinu.

Dönsk pakkhús við sjávarsíðuna, bátar í flæðarmálinu. Teikning eftir John Cleveley úr Íslandsleiðangri Joseph Banks 1772. British Museum.

Frá því að fiskafurðir urðu helsta útflutningsvara Íslendinga um árið 1300 barst ávallt langmestur afli á land um vestanvert landið. Fiskihafnir fyrir vestan urðu eftirsóttustu verslunarstaðir landsins. Varan var flutt beint á helstu markaði í Evrópu og voru Vestfirðir því sjálfbærir. Þar bjuggu ýmsar af ríkustu valda- og höfðingjaættum landsins.

Harðsæknir galdramenn

Þegar kom fram á 19. öld fór mikið orð af Arnfirðingum sem harðsæknum sjógörpum, svo mikið að galdraorð fór af þeim um allt land.

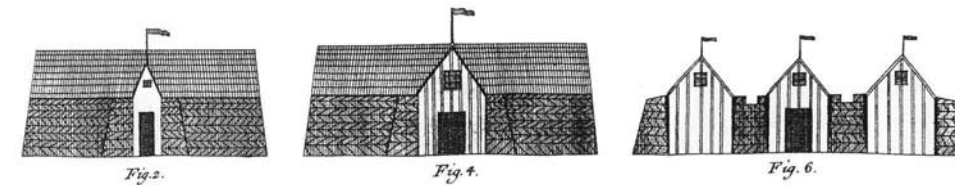
Auk hefðbundins búskapar var stunduð sjósókn á árabátum frá öllum bæjum, bæði innanfjarðar en einnig á vetrarvertíð frá verstöðvum við ystu útvíkur. Einnig voru selir og hvalir skutlaðir.

Árið 1806 hóf Ólafur Thorlacius, kaupmaður á Bíldudal, allmikla þilskipaútgerð. Um það leyti voru Arnfirðingar því í fremstu röð í íslensku atvinnulífi.

Bændur og búalið

Árið 1801 voru sautján bæir í Hrafnseyrarsókn, þar af fimmtán lögbýli, og margbýlt á sumum þeirra. Um tvö hundruð manns voru í sókninni og var meðalaldur íbúanna ríflega 32 ár.

Á Hrafnseyri reisti séra Jón Sigurðsson, afi Jóns forseta, um þetta leyti myndarlegan burstabæ, sem var nýjung. Hann var framfarasinnaður maður eins og margir aðrir Arnfirðingar.

Tillögur Guðlaugs Sveinssonar að breyttri bæjarskipan frá 1791. Yst til vinstri er mynd af kotbæ en í miðið er mynd af stærri bæ. Þetta eru endurbætur á fyrri skipan (þ.e. skálanum eða langhúsinu). Yst til hægri er alveg ný skipan þar sem húsin snúa stöfnum fram á hlaðið og eru þrjú talsins. Þar eru bæjardyr í miðju. Þessum útlitsmyndum Guðlaugs fylgdu einnig grunnmyndir sem sýna herbergjaskipan.

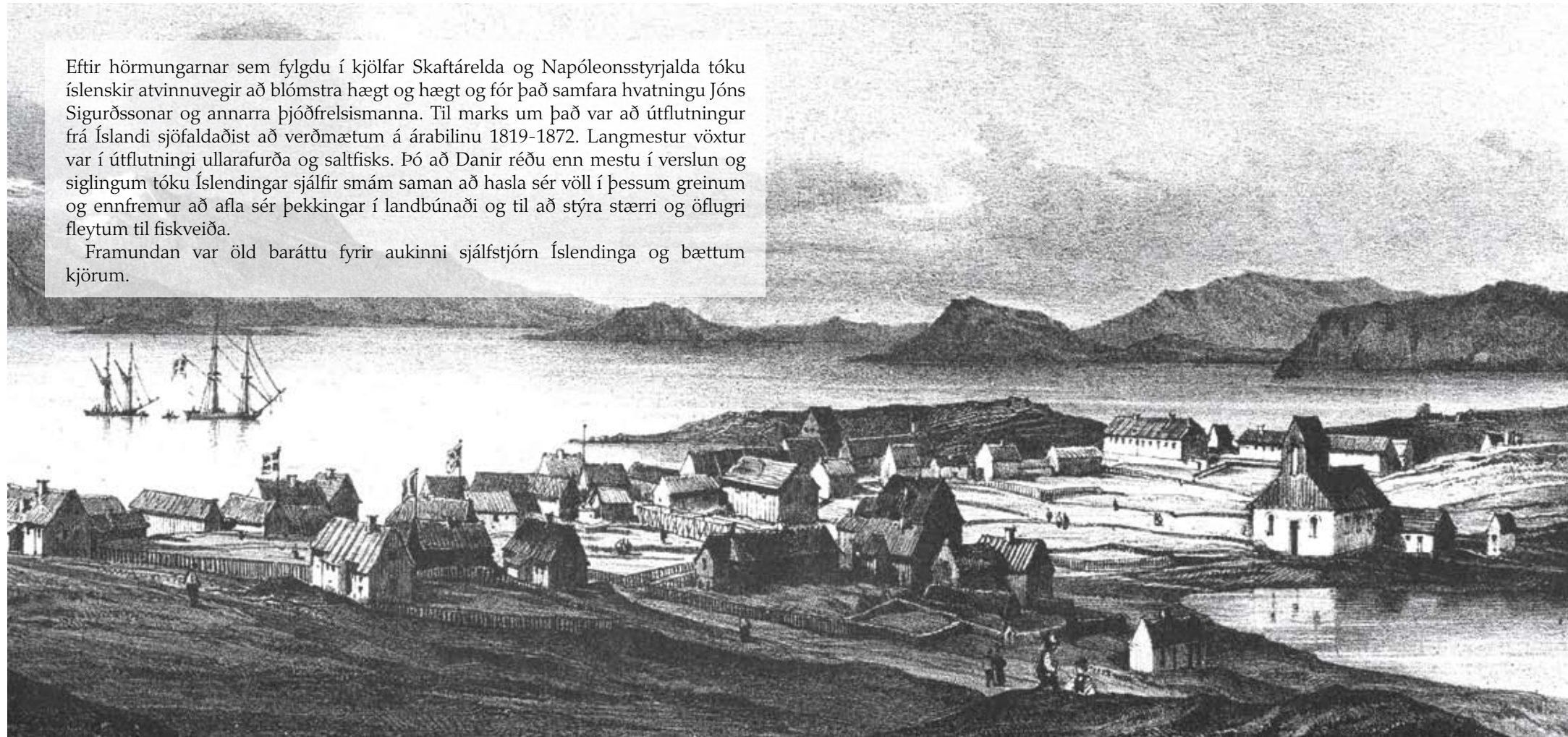
Hvalskurður. Myndskreyting úr handriti. ÁM.

5. NÍTJÁNDA ÖLDIN

ROFAR TIL

Eftir hörmungarnar sem fylgdu í kjölfar Skaftárelda og Napóleonsstyrjalda tóku íslenskir atvinnuvegir að blómstra hægt og hægt og fór það samfara hvatningu Jóns Sigurðssonar og annarra þjóðfrelsismanna. Til marks um það var að útflutningur frá Íslandi sjöfaldaðist að verðmætum á árabílinu 1819-1872. Langmestur vöxtur var í útflutningi ullarafurða og saltfisks. Þó að Danir réðu enn mestu í verslun og siglingum tóku Íslendingar sjálfir smám saman að hasla sér völl í þessum greinum og enn fremur að afla sér þekkingar í landbúnaði og til að stýra stærri og öflugri fleytum til fiskveiða.

Framundan var öld baráttu fyrir aukinni sjálfstjórn Íslendinga og bættum kjörum.

Reykjavík árið 1836. Þá hafði Jón Sigurðsson verið tvö ár við nám í Kaupmannahöfn. Um þær mundir fór að rofa til í íslensku atvinnu- og þjóðlífi. Teikning eftir Auguste Mayer úr Íslandsleidangri Gaimards.

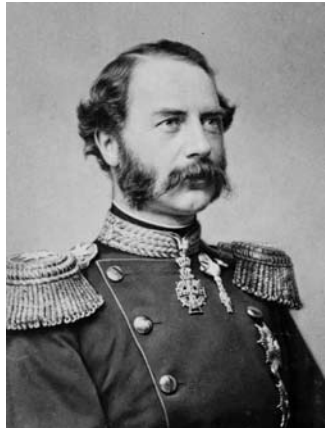

Baldvin Einarsson (1801-1833) gaf út tímaritið *Árman á Alþingi*. Hann varð fyrstur manna til að berjast fyrir endurreisn Alþingis. Eftir andlát hans tóku Fjölnismenn og Jón Sigurðsson upp merkið. Allar myndir í opnunni: Þjms.

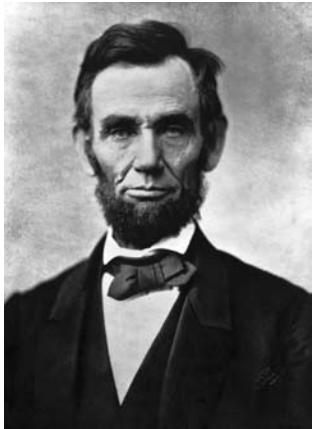

Ævintýraskáldið H.C. Andersen (1805-1875) setti svip sinn á götur Kaupmannahafnar á dögum Jóns Sigurðssonar þar.

6. SVIPMYNDIR 19. ALDAR

Kristján VIII gaf út tilskipun um endurreisn Alþingis 1843 og var fyrir vikið mikils metinn af Íslendingum.

Abraham Lincoln (1809-1865) var samtímamaður Jóns Sigurðssonar. Báðir voru hugsjónamenn og Lincoln hefur ávallt verið talinn einn merkasti forseti Bandaríkjanna.

Jónas Hallgrímsson (1807-1845) skáld og náttúrufræðingur. Þeir Jón Sigurðsson unnu saman að mörgum málum þó að þá greindi á um hvort Alþingi ætti að endurreisa á Þingvöllum eða í Reykjavík.

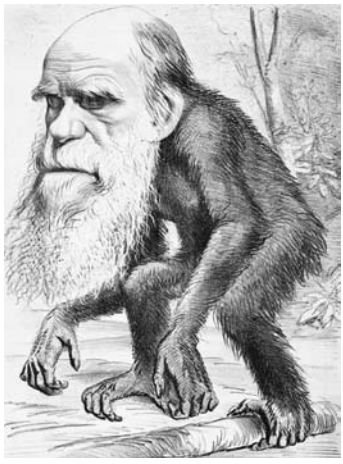
Gömul mynd frá höfninni í Kaupmannahöfn.

Ludwig van Beethoven (1770-1827) lauk við níundu sínfóníu sína um það leyti sem Jón Sigurðsson reri til fiskjar úr Verðölum við Arnarfjörð.

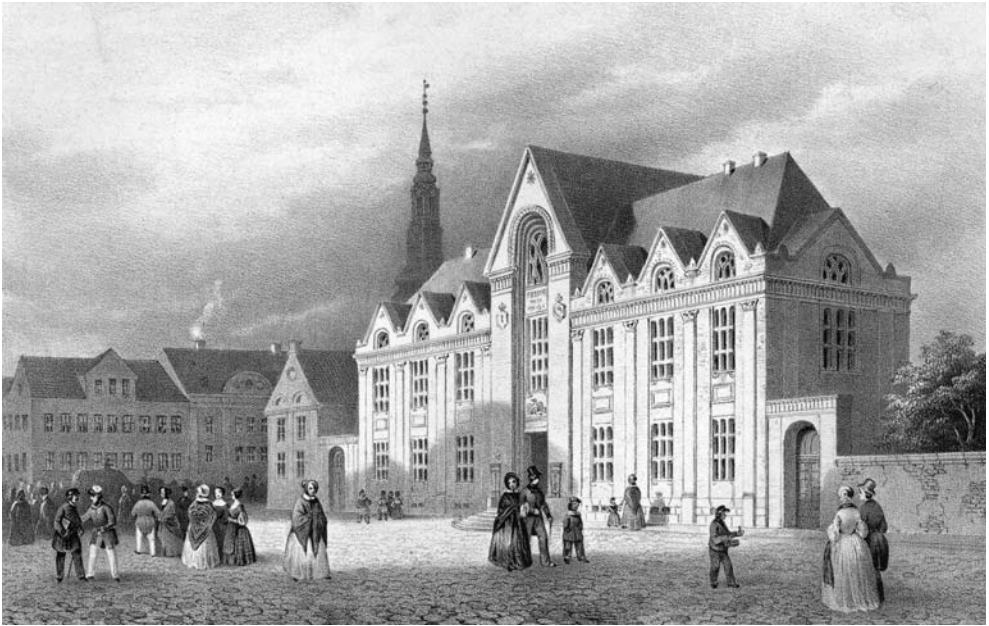
Fríðrik VI Danakonungur. Eftir að hann lést árið 1839 fór að losna um danska einveldið.

Charles Darwin (1809-1882) setti fram þróunarkenningu sína 1859. Hún átti eftir að gjörbreyta hugmyndum manna um upphaf og þróun lífs á jörðinni. Hér er skopmynd af Darwin í gervi apa.

Hans Christian Ørsted (1777-1851) eðlisfræðingur var einn af þeim framúrskarandi Kaupmannahafnarbúum sem settu svip sinn á gullöld borgarinnar sem Danir kalla svo en hún var einnig tímabil Fjölnismanna og Jóns Sigurðssonar. Uppgötvanið Ørstedes á sviði rafmagnsfræða gerðu hann heimsfrægan.

Meðan Jón Sigurðsson var í námi við Kaupmannahafnarháskóla eða árið 1836 var tekin í notkun ný aðalbygging skólans.

Þetta er elsta teikningin af Fjallkonunni eftir J.B. Zoecker í *Icelandic Legends* frá 1866.

7. ÓSKABARN

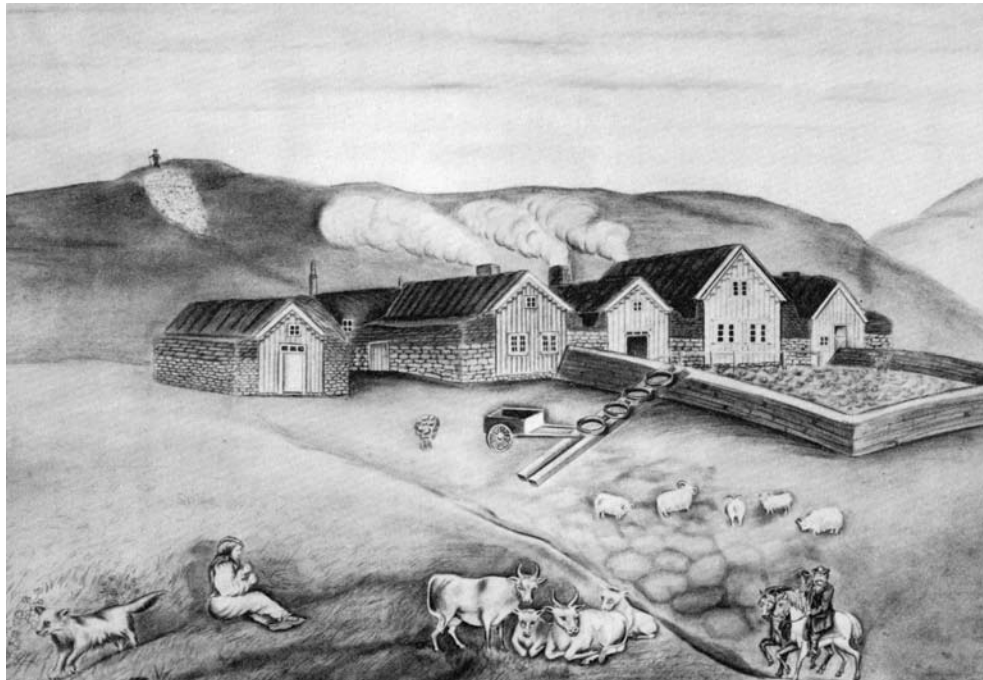

Lært að lesa. Teikning eftir Sigurð Guðmundsson. Þjms.

Frumburður er fæddur

Laugardaginn 17. júní 1811 fæddist drengur á prestssetrinu Hrafnseyri. Hann var frumburður hjónanna séra Sigurðar Jónssonar (1777-1855) kapelláns og Þórdísar Jónsdóttur (um 1772-1862) konu hans.

Fæðing drengsins var mikið fagnaðarefni því foreldrarnir höfðu lifað átta ár í barnleysi. Ekki hefur þau þó rennt í grun að drengurinn yrði síðar kallaður óskabarn þjóðar sinnar né hvaða þýðingu þessi vestfirski vordagur, fæðingardagur drengsins, ætti eftir að hafa fyrir Íslendinga í framtíðinni.

Teikning af Þverá í Laxárdal eftir Arngrím málara.

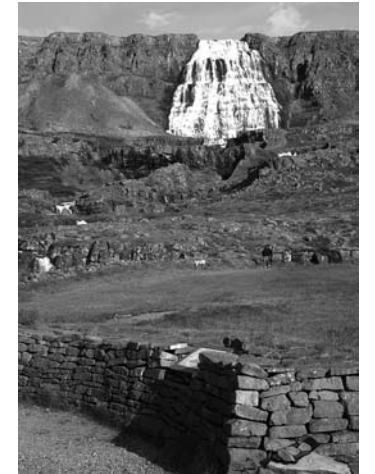
Heimilisfólk á Hrafnseyri 1816

1. býli

Jón Sigurðsson prestur 76 ára, afi Jóns Sigurðssonar
Guðrún Torfadóttir þriðja kona hans 56 ára
Páll Ólafsson vinnumaður 28 ára
Þórður Tómasson vinnumaður 21 árs
Jón Jónsson vinnumaður 51 árs
Jón Jónsson hans sonur 15 ára
Guðrún Bjarnadóttir vinnukona 34 ára
Guðbjörg Bjarnadóttir vinnukona 33 ára
Guðfinna Bjarnadóttir vinnukona 22 ára
Þorbjörg Bjarnadóttir húskona 56 ára

2. býli

Sigurður Jónsson kapellán 40 ára
Þórdís Jónsdóttir kona hans 44 ára
Jón Sigurðsson sonur þeirra 5 ára
Jens Sigurðsson sonur þeirra 3 ára
Margrét Sigurðardóttir dóttir þeirra á 1sta ári
Karitas Þorkelsdóttir vinnukona 22 ára, systurdóttir húsfreyju
Sigríður Einarsdóttir vinnukona 23 ára
Kristín Sigurðardóttir vinnukona 58 ára
Hrólfur Hrólfsson vinnumaður 27 ára
Erlendur Þórðarson vinnumaður 49 ára
Gísli Jónsson léttingur 13 ára

Fossinn Dynjandi fyrir botni Arnarfjarðar. JL.

8. ÆSKA OG UPPVÖXTUR

Leikföng af Vestfjörðum. Útskorin hús-dýr. Byggðasafn Vestfjarða. BGB.

Börnin í sveitinni:

Ástríður Jónsdóttir í Tjaldanesi 9 ára
Bjarni Jónsson á Auðkúlu 5 ára
Elín Guðmundsdóttir á Horni 8 ára
Elín Guðmundsdóttir í Skógum 9 ára
Guðrún Bjarnadóttir á Karlsstöðum 6 ára
Páll Einarsson í Hokinsdal 6 ára
Sigríður Jónsdóttir á Laugabóli 8 ára
Sigurður Bjarnason í Tjaldanesi 5 ára
Sigurður Jónsson í Hrafnseyrarhúsum 7 ára
Steinunn Ingimundardóttir á Gljúfurá 7 ára
Zakkarías Benediktsson á Rauðsstöðum 7 ára

Leikföngin hans Jóns litla

Jón hafði gott upplag og hefur vafalaust verið hampað sem barni og því fengið gott sjálfstraust þegar á unga aldri. Eins og önnur börn á Íslandi á þeim tíma hefur hann leikið sér með völr, leggi og kindarhorn.

Þar sem Hrafnseyri er við sjó og sjómennska var ríkur þáttur í búskapnum gat það sem kom úr sjónum einnig orðið að leikföngum barnanna.

Krakkarnir í sveitinni

Þegar Jón Sigurðsson var fimm ára voru tólf börn á aldrinum fimm til níu ára í Hrafnseyrarsókn að honum meðtöldum.

Börnin á næstu bæjum, svo sem í Hrafnseyrarhúsum, Auðkúlu og Tjaldanesi, voru vafalaust leikfélagar Jóns. Flest börnin í sveitinni sáu svo við messu á Hrafnseyri.

Barn Upplýsingarinnar

Undir eins og börnin voru orðin talandi var farið að kenna þeim signinguna, faðirvorið, blessunina og ýmsar bænir. Einkum strákum var kennt að draga til stafs en pappírsleysi háði oft skriftum. Blek var búið til úr sortulyngsseyði og sortu eða jafnvel sóti og kálfs-blóði.

Jón Sigurðsson var fermdur 9. apríl 1825 ásamt þremur öðrum krökkum úr sveitinni. Hann fékk umsögnina „vel læs, kunnandi og frómlyndur“ hjá föður sínum.

„Ég man gjörla eftir gæfum og gáfulegum pilti á Söndum þegar ég giftist þar.“

Brúðgumi á Söndum um Jón tólf ára

Séra Sigurður, faðir Jóns Sigurðssonar, mun hafa haldið börnum sínum snemma til bókar. Jón mun hafa lesið rit Lærdómslistafélagsins ásamt öðrum ritum upplýsingarmanna og hafa þau mótað lífsviðhorf hans. Þau eru gegnsýrð skynsemishyggu eða rationalisma í anda Newtons, Lockes, Montesquieus og Voltaires.

Í stað svartsýni og strangleika hins lúterska rétttrúnaðar, sem ríkjandi hafði verið, kom með ritum upplýsingarmanna ný bjartsýni og framfarahugur.

Allir þurftu að vinna

Þegar börn voru orðin fimm til sex ára voru þau látin vinna. Á veturna var þeim haldið við þrjónaskap og við hirðingu skepna. Á sumrin voru þau við heyskap eða sátu yfir ám. Þegar strákarnir voru orðnir svolítið eldri fengu þeir að róa til fiskjar eða skutla sel á innfjörðum.

Þegar Jón Sigurðsson var að verða þrettán ára fékk hann að fara á vetrarvertíð sem hálfdrættingur á skipi föður síns sem róið var frá Verdölum í landi Selárdals.

Dvalið var í verbúð í svokölluðum Ystadal, næst fjallinu Kóp. Jón undi því ekki að vera hálfdrættingur og fékk því strax framgenget að róa sem fullgildur háseti.

Heimafenginn lærdómur til stúdentsprófs

Í stað þess að senda efnispiltinn Jón Sigurðsson í skóla ákvað séra Sigurður, faðir hans, að kenna honum sjálfur til stúdentsprófs. Líklega hafa fjárhagslegar ástæður legið þar að baki.

Reyndar mun maddama Þórdís, móðir Jóns, sem var „orðlögð fyrir framúrskarandi gáfur“, einnig hafa komið að lærdómssögu piltsins.

Tímaríma sem Jón skrifaði upp eftir handriti 16 ára gamall. Lbs.

9. BÚÐIN OG BISKUPINN

Reykjavík árið 1809. Eftir Aage Nielsen-Edwin. Ábs.

Verslun í Reykjavík á 19. öld.

Þorpskrílið Reykjavík

Þó að Reykjavík ætti að heita höfuðstaður Íslands og helsti þéttbýlisstaðurinn bjuggu þar aðeins um 600 manns 1830. Mest áberandi húsið í bænum var Kóngsgarðurinn (núverandi Stjórnarráð) fyrir austan Lækinn þar sem sjálfur stiftamtmaðurinn, Lorents Angel Krieger, bjó með fjölskyldu sinni.

Enginn skóli var í Reykjavík, ekkert sjúkrahús, engin prentsmiðja og ekkert samkomuhús utan lítið timburhús sem kallað var Klúbburinn þar sem heldri menn bæjarins komu saman til drykkju.

Að hleypa heimdraganum

Jón Sigurðsson fór alfarinn að heiman átján ára gamall vorið 1829. Fluttist hann til Reykjavíkur og bjó hjá Einari Jónssyni, föðurbróður sínum.

Jafnframt vann hann hjá honum sem búðarloka en Einar var verslunarstjóri hjá einum helsta kaupmanninum í Reykjavík, hinum völduga og ríka P.C. Knudtzon sem bjó í Nýhöfn í Kaupmannahöfn.

Inn- og útflutningur

Um 1830 voru helstu útflutningsvörur Íslendinga annars vegar fiskafurðir, helst saltfiskur, skreið og hákarlalýsi, og hins vegar landbúnaðarafurðir; ull, tólg, þrjónles, band og vaðmál. Af innflutningsvörum vógu rúgur og rúgmjöl þyngst en einnig var mikið flutt inn af salti. Alltaf var flutt inn töluvert af pottum, pönnum og öðrum járnvörum en innflutningur á munaðarvöru, svo sem kaffi, brennivíni og tóbaki, var að aukast. Eitthvað dálítið var svo flutt inn af klæðum, svo sem efni í svuntur.

Stúdentspróf með láði

Jón þreytti stúdentspróf hjá Gunnlaugi Oddssyni dómkirkjupresti, einhverjum lærðasta Íslendingi þess tíma, og stóðst það með láði.

Heimilisfastur hjá biskupnum

Eftir að hafa starfað sem verslunarþjónn hjá Knudtzon kaupmanni í Hafnarstræti í eitt ár réðst hinn ungi stúdent, Jón Sigurðsson, sem ritari til biskupsins yfir Íslandi, Steingríms Jónssonar í Laugarnesi.

Þar var Jón heimilisfastur næstu þrjú ár, sem var mikilvægt fyrir framtíð hans og frama. Biskupsheimilið var svo að segja í þjóðbraut, þangað lágu leiðir lærðra og leikra, ekki síst skólapilta frá Bessastöðum, sem Jón fékk nú loks að kynnst. Leið manna til Viðeyjar, sem þá var eitt helsta höfðingjasetur landsins, lá um hlaðið í Laugarnesi. Jón fékk því tækifæri til að kynnst öllum helstu mennta- og valdsmönnum þjóðarinnar.

Saga Íslands beint í æð

Í Laugarnesstofu var langstærsta bóka- og handritasafn landsins. Þar fékk Jón Sigurðsson í fyrsta sinn aðstæður til að kynna sér sögu Íslands og forna handritamenningu.

Handritasafnið samanstóð af handritum frá biskupsstólnum í Skálholti og safni Hannesar biskups og ættmenna hans sem verið höfðu meðal helstu fræði- og kennimanna Íslands í marga ættliði. Svo leikinn gerðist Jón í að lesa forn handrit í Laugarnesi að hann var fenginn til að aðstoða lærða menn sem komu þangað til að kanna þau.

Kæran varð að bíða lengi

Snemma árs 1833 trúlofaðist Jón Sigurðsson. Unnusta hans var Ingibjörg, dóttir Einars Jónssonar borgara, sem Jón hafði búið hjá fyrst eftir að hann kom til Reykjavíkur. Þau voru bræðrabörn. Hún var fædd 1804 og því sjö árum eldri en hann.

Um haustið réðst Jón í að sigla til náms í Kaupmannahöfn og ætlaði Ingibjörg að sitja í festum á meðan. Engan óraði þá fyrir því hversu langar festarnar áttu eftir að verða, alls nærri tólf ár, og sáust þau aldrei allan þann tíma.

Steingrímur Jónsson biskup, velgjörðarmaður Jóns Sigurðssonar. Þjms.

Laugarnesstofa, biskupssetrið í nágrenni Reykjavíkur. Hér var Jón heimilisfastur í þrjú ár. A. Mayer 1836.

11. NÁMSÁR Í KAUPMANNAHÖFN

Frelsisgyðjan leiðir fólkið í byltingunni 1830. Hluti af málverki eftir Delacroix. Erl.

Á hverju vori halda stúdentar á Garði upp á afmæli Lindarinnar og slá þá upp miklu Lindarballi í húsagarðinum. BGB.

Á Garði – hreiðri róttækra afla

Allir íslenskir stúdentar sem sigldu til náms við Kaupmannahafnarháskóla áttu vísa vist á stúdentagarðinum Regensen við Stóra-Kanúkastræti sem Íslendingar kölluðu Garð. Þetta voru forréttindi sem Íslendingar höfðu notið allt frá dögum Friðriks II. Danakonungs á 17. öld og voru ekki alltaf vel séð hjá dönskum stúdentum.

Pegar Jón Sigurðsson fékk inni á Garði eftir áramótin 1834 var þar töluverð pólitísk ólga meðal stúdenta sem vildu aukin mannréttindi og afnám ritskoðunar í Danmörku en þar ríkti konungurinn enn sem einvaldur. Stúdentarnir voru undir áhrifum frá júlíbyltingunni í París 1830.

Garður var eitt helsta hreiður róttækra afla í Kaupmannahöfn. Vafalaust varð Jón Sigurðsson strax fyrir áhrifum af þessum stúdentahræringum en hann hafði sig ekkert í frammi fyrr en löngu seinna.

Garður eða Regensen (Collegium Domus Regiae) hefur verið heimavist stúdenta, þar á meðal nær allra íslenskra Hafnarstúdenta, frá 1623. Jón bjó lengst af í álmunni til hægri, næst horninu, og vísuðu gluggar á herbergi hans inn í portið. BGB.

Rómantíkin tekur völdin

Í Kaupmannahöfn var rómantíska stefnan orðin mjög ríkjandi. Hún tók við af upplýsingarstefnunni sem áhrifavaldur í bókmenntum og listum, málvísindum, sögurannsóknum, heimspeki og stjórnmálum.

Rómantíkin varð eins konar andsvar tilfinninga og hugarflugs við skynsemishyggju og nytjatrú upplýsingarinnar; byggðist fremur á einstaklingshyggju, dulhyggju og ekki síst dyrkun á uppruna þjóða á miðöldum.

Nýjar hugmyndir um þjóðríki

Um þetta leyti voru komnar upp nýstárlegar þýskar kenningar um þjóðerni sem teknar voru að hafa mikil áhrif í Danmörku. Þær voru angi af rómantísku stefnunni.

Samkvæmt þeim var reynt að skilgreina hverja þjóð og því haldið fram að hún hefði náttúrulegan rétt til sjálfstjórnar. Fram að þessu höfðu ríki yfirleitt byggst á gagnkvæmum samningi milli konungs og þegna án tillits til hvernar þjóðar þeir væru.

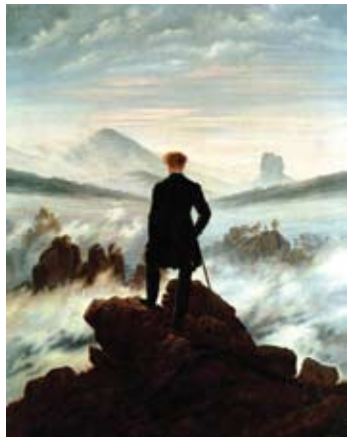
Danska konungsríkið var fjölþjóða ríki, um tveir fimmtu þegnanna töluðu þýsku og einnig voru mál eins og íslenska og færeyska töluð innan vébanda ríkisins. Í danska ríkinu stuðlaði þjóðernisstefnan því að sundrunu en annars staðar leiddi hún til sameiningar, svo sem í Þýskalandi og á Ítalíu.

Hinir þýskumælandi þegnar Danakonungs, aðallega í Slésvík og Holtsetalandi, gerðu uppreisn og vildu hafa sérstakt ríki eða sameinast í einu stóru Þýskalandi. Nú fóru einnig að heyrast einstaka íslenskar raddir um að Íslendingar ættu rétt á sérstöku þjóðríki.

Fræðimenn fóru að rannsaka fortíð þjóðanna, fornleifar og forn handrit, safna þjóðsögum og þjóðlögum og stofna þjóðminjasöfn. Þessi ný tíðarandi varð bakgrunnurinn að öllu lífsstarfi Jóns Sigurðssonar.

Í þessu herbergi dvaldi Jón Sigurðsson síðustu þrjú árin á Garði. BGB.

Rómantíska stefnan í algleymingi. Erl.

Árið 1837 lét Jón Sigurðsson málaramann Js.F.Ch. Camraðt mála þetta litla portrett til að senda Ingibjörgu, unnnustu sinni, sem beið heima á Íslandi. Jón var þá 25 ára gamall en hún 32 ára. Þjms.

Ingibjörg Einarsdóttir, unnnusta Jóns Sigurðssonar í 12 ár, og eiginkona frá 1845 til dauðadags 1879. Þjms.

Nám og hermennska

Jón Sigurðsson nam bæði málfræði og sögu og sökkta sér jafnframt á kaf í handrita- og skjalarannsóknir. Þar var hann eftirsóttur vegna færni sinnar og iðjusemi.

Á sumrin var skylda hvers stúdents að taka þátt í æfingum svokallaðra stúdentaherdeilda (Kongens Livkorps). Strax fyrsta sumarið varð Jón Sigurðsson fullgildur hermaður í 4. herdeild og hafði númerið 31.

Stúdentaherdeildin marserar um borgina. Køb. Bymuseum.

„Den smukke Sivertsen“

Jón Sigurðsson kallaði sig Jón Sivertsen á þessum árum. Hann var hár, grannur, með dökkt hár og dökk tindrandi augu og gekk í augun á kvenfólki.

Þó að hann væri iðinn við nám og vinnu var hann ekki frábitinn því að skemmta sér með öðrum stúdentum. Sumir íslensku stúdentanna, sem samtíða voru honum í Kaupmannahöfn, misstu reyndar fótanna í óreglu og flosnuðu upp frá námi eða týndust í síkjum borgarinnar.

Nægar voru freistingarnar, hvarvetna kjallarakrár og kaffihús. Og svo voru það skógarferðirnar á sumrin. Íslensku stúdentarnir voru fastagestir á stöðum eins og Mjóna við Kongens Nytorv. Þar safnaðist menningarelíta Kaupmannahafnar saman. Allir könnuðust við alla.

Kaupmannahafnarháskóli við Frúartorg. Þar innritaðist Jón Sigurðsson rétt fyrir jóln 1833 og hóf nám í ársbyrjun 1834. Køb. Bymuseum.

Íslendinganýlendan á Garði í janúar 1834

2. gangur: Herbergi 3:

Jón Sigurðsson (1811-1879). Hér bjó hann með dönskum stúdent en um vorið fór hann á herbergi 6 á 3. gangi og var þar síðan meðan hann var á Garði, fyrsta árið deildi hann herbergi með Ólafi E. Johnsen frænda sínum en síðan með Halldóri Jónssyni (1810-1881), síðar presti og alþingismanni á Hofi í Vopnafirði sem alla tíð var dyggur stuðningsmaður Jóns.

3. gangur: Herbergi 5:

Gísli Ísleifsson (1810-1851), síðar prestur í Kálfholti.

Jónas Hallgrímsson (1807-1845) skáld og náttúrufræðingur, einn Fjölnismanna.

Jósef Skaftason (1802-1875), síðar læknir og alþingismaður á Hnausum í Húnaþingi og fyllti hann þá flokk Jóns Sigurðssonar.

Herbergi 6:

Magnús Eiríksson (1806-1881), síðar guðfræðingur í Kaupmannahöfn, kallaður Magnús frater. Jafnan þá heimgangur hjá Jóni Sigurðssyni.

Ólafur E. Johnsen (1809-1885), síðar prestur og alþingismaður á Stað í Reykhólasveit. Hann var náfrændi Jóns, bróðir Ingibjargar og fyllti flokk Jóns á þingi.

4. gangur: Herbergi 5:

Arnór Arnason (1808-1859), síðar sýslumaður í Húnavatnssýslu og víðar.

Herbergi 8:

Gísli Hjálmarsson (1807-1867), síðar læknir á Austurlandi og víðar. Einn nánasti vinur Jóns Sigurðssonar alla tíð meðan báðir lifðu.

Stefán Eiríksson (1804-1837) laganemi.

6. gangur: Herbergi 3:

Torfi Eggerz (1809-1836), drykkjelldur læknanemi.

Konráð Gíslason (1808-1891) prófessor í Kaupmannahöfn, einn Fjölnismanna. Ávallt heldur andvígur Jóni Sigurðssyni.

Herbergi 8:

Þórður Guðmundsson (1811-1892), síðar sýslumaður í Árnassýslu.

Skafti Tímotheus Stefánsson (1808-1836). Mikill námshestur og forystumaður, fyrst voveiflega.

11. UPPHAF STJÓRNMÁLAPÁTTTÖKU

Stjórnmálamaður fæðist

Í janúar 1840 lagðist Jón alvarlega veikur af sárásótt og lá fram á sumar. Var hann enn lengur að jafna sig.

Augljóslega hafa veikindi Jóns orðið honum alvarleg áminning um hverju er mikilvægast að fá áorkað í lífinu. Þau hafa vafalaust skerpt sýn hans á tilveruna, gert hann næmari, örari og áræðnari. Þegar hann reis upp var eins og hann hefði fengið nýtt hlutverk í lífinu, pólitískt hlutverk. Stjórnmálamaður var fæddur.

Geyst fram á ritvöllinn

Þegar sumarið 1840 lenti Jón Sigurðsson í langvarandi ritdeilu á síðum Kaupmannahafnarblaðanna við sinn gamla húsbónda, Reykjavíkurkaupmanninn P.C. Knudtzon, þar sem Jón krafðist fullkomins verslunarfrelsis fyrir Íslendinga.

Skoðanir Jóns voru í anda líbælsismans sem þá fór sigurför um Evrópu. Upp frá þessu tók Jón öfluga pólitíska forystu meðal Íslendinga í Kaupmannahöfn.

Árið 1841 hóf hann ásamt fylgismönnum sínum útgáfu tímaritsins Nýrra félagsrita. Í fyrsta árgangi birtist löng ritgerð eftir hann um endurreisn Alþingis þar sem hann hélt því fram að dönsk stjórn á Íslandi væri ónáttúruleg vegna þess að hún byggðist á undirökun einnar þjóðar á annarri. Hver þjóð ætti náttúrulegan rétt til að stjórna sér sjálf.

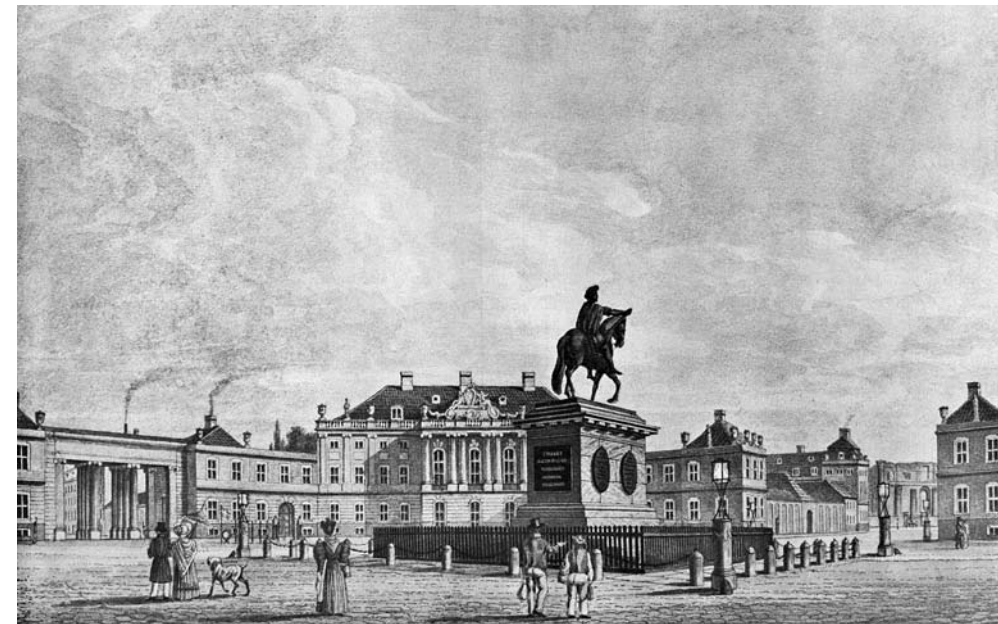
Óviðbúin þjóð eggjuð til dáða

Íslendingar, sem aðeins voru tæplega sextíu þúsund um þessar mundir, voru flestir bláfátækir og dreifðir um landið, enda sáralítið um þéttbýli. Þeir voru óvanir að starfa saman í félögum og kunnu hvorki fundarskóp né að halda ræður.

Algengast var að menn beygðu sig í knjánum fyrir öllu valdi. Með því að standa opinberlega uppi í hárinu á dönskum kaupmönnum og háttsettum konunglegum embættismönnum á Íslandi varð Jón Sigurðsson fljótt átrúnaðargoð bænda. Og nú var þessi almúgi farinn að senda honum peningagjafir.

Jón taldi deyfðina mesta óvin Íslendinga og vildi ögra þeim til aðgerða og neyða þá til að hugsa. Hann hvatti þá til að skrifa bænarskrár, stofna félög, til að mynda um bændaskóla, jarðrækt, fiskveiðar, verslun, bókasöfn og bindindi, og æfa sig í ræðumennsku.

Hann var að búa menn undir að taka þátt í Alþingi með fullum sóma.

Amalienborg, ein af höllunum fjórum, og stytta af Friðriki V eftir Saly frá 1771. Í álmunni milli hallarinnar og súlnaganganna til hægri fékk Hið íslenska bókmenntafélag húsnæði eftir að Jón Sigurðsson varð forseti félagsins. Erl.

Málverk af Jóni Sigurðssynieftir G.Th. Wegener, frá 1844. Þjms.

P.C. Knudtzon kaupmaður átti í ritdeilu við Jón Sigurðsson um verslunarfrelsi. Jón kynntist verslunarháttum í búið Knudtzons í Reykjavík. Þjms.

12. ALÞINGISMAÐUR KEMUR HEIM

Kristján VIII hét Íslendingum endurreisn Alþingis 1843. Þjms.

Gljúfurá í Arnarfirði. Jón Sigurðsson átti part í jörðinni og gat því boðið sig fram til þings. JL.

Alþingi endurreist

Hinn 8. mars 1843 gaf Kristján VIII konungur út úrskurð um endurreisn Alþingis og var það í samræmi við stofnun svokallaðra stéttapinga í Danmörku. Alþingi átti að vera ráðgefandi og þar af leiðandi valdalaust en gat orðið góður vettvangur fyrir Íslendinga til að koma málum sínum á framfæri.

Jón Sigurðsson fór strax að huga að þingsæti en kjörgengi var háð eign. Grundvöllur þess að hann gæti boðið sig fram var að hann átti jarðarpart í Gljúfurá í Arnarfirði sem afi hans hafði gefið honum á sínum tíma.

Kjörfundur var haldinn í kirkjunni á Ísafirði 13. apríl 1844. Jón var kjörinn þingmaður Ísfirðinga með 50 af 52 greiddum atkvæðum. Þingsætinu átti hann eftir að halda til æviloka.

Alþingissalurinn í Lærða skólanum. JL.

„Við þig leiki völin á mölinni“

Jón Sigurðsson var eini Íslendingurinn búsettur í Kaupmannahöfn sem kjörinn var á hið fyrsta endurreista Alþingi. Áður en hann fór leiðar sinnar til Íslands héldu Íslendingar honum hóf og ætíð síðan í þau fjórtán skipti sem hann sigldi heim til þings. Á samkomunni flutti Jónas Hallgrímsson honum ljóð.

Dálítill broddur er í ljóðinu þar sem Jón hafði barist fyrir því að Reykjavík yrði þingstaður en ekki Þingvellir sem Jónas og Fjölnismenn vildu. Þetta var síðasta ljóð Jónasar.

Lærði skólinn, aðsetur Alþingis í 36 ár, til 1881. Þjms

Jónas Hallgrímsson, náttúrufræðingur og skáld, 1807-1845. Þjms.

Leiðarljóð til Jóns Sigurðssonar (brot)

...
Breiðir kvöldið blíða
bláan yfir sjáinn
ljósa blæju, hýsa
hængir í marsængu.
Hátt um hraunið kletta
hýlja runnar, dylja
kjarngrös kaldar firnir,
knýr ramur foss hamar.

...
Hljáan bústað býja
biðjum þér að liði
verða. Þiggðu værdir
værar á grund kærri.
Elt svo hina! Haltu
hugprúður til búða
Víkur. – Við þig leiki
völin á mölinni.

Jónas Hallgrímsson

Siggi litli fluttist til Kaupmannahafnar haustið 1859 þar sem Jón og Ingibjörg gengu honum í foreldrastað. Þjms.

Eina ljósmyndin sem til er af Jóni Sigurðssyni og Ingibjörgu Einarisdóttur saman. Hún er tekin skömmu eftir brúðkaup þeirra í Reykjavík 4. september 1845. Þjms.

Alþingi var sett á sal hins nýreista Lærða skóla í Reykjavík 1. júlí 1845 og fór vel fram. Jón tók þar strax forystu og var framsögumaður í mörgum málum. Hann var aðeins 34 ára gamall en almenningur um allt land var þegar farinn að líta á hann sem foringja Íslendinga.

Í faðmi hjónasængur

Sumarið 1845 urðu loks endurfundir Jóns Sigurðssonar og Ingibjargar Einarisdóttur en hún hafði nú beðið hans í festum í nær tólf ár og var orðin 41 árs gömul. Jón og Ingibjörg gengu í hjónaband í Reykjavík 4. september 1845 og sigldu síðar um haustið til Kaupmannahafnar þar sem þau stofnuðu sitt fyrsta heimili í Admiralsgade.

Ingibjörg stóð eftir þetta fast við bakið á manni sínum og heita mátti að hún sleppti aldrei hendinni af honum því að hún fylgdi honum jafnan á þingferðum hans. Var ástúðlegt milli þeirra hjóna og margir litu á hana sem fremstu konu Íslands.

Barnshlátur fyllir heimilið

Þegar einsýnt var orðið að Jón og Ingibjörg mundu ekki eignast börn kviknaði sú hugmynd að þau tækju barn til fósturs. Það varð að veruleika 1859. Þá tóku þau til sín átta ára gamlan dreng vestan af fjörðum. Hann hét Sigurður Jónsson og var sonur Margrétar á Steinanesi, systur Jóns. Það voru mikil viðbrigði að fá barn á heimilið við Austurvegg. Ingibjörg var orðin 55 ára og Jón 48 ára. Þau virðast hafa snúist í kringum drenginn, keypt handa honum bækur og leikföng og reynt að koma honum til manns á allan hátt. Meðal annars var hann strax sendur í teiknisjóla og síðan bestu skóla sem völ var á í Kaupmannahöfn. Sigurður lauk stúdentsprófi frá Borgardyggðaskólanum 1869 og síðan lagaprófi frá Kaupmannahafnarskóla 1875. Hann var eindreginn fylgismaður fósturföður síns í stjórnmálum og fyllti flokk Geirunga eftir 1870, sem var harðasti kjarni stuðningsmanna Jóns í Höfn. Árið 1878, árið áður en fósturforeldrar hans dóu, fékk Sigurður sýslumannsembætti í Snæfells- og Hnappadalssýslu en varð ekki langlífur, dó 1893, aðeins 42 ára gamall.

Sigurður Jónsson, fóstursonur Jóns og Ingibjargar, kominn á unglingsár. Þjms.

13. EINVELDIÐ FELLUR

Friðrik VII var síðasti Danakonungurinn af Aldinborgarætt. Það kom í hans hlut að afsala sér einveldi og koma á þingbundinni stjórn. Erl.

Bylting í Danmörku

Árið 1848 varð febrúarbyltingin í París og breiddist byltingarástand út um alla Evrópu. Þetta hafði í för með sér að nýr danskur konungur, Friðrik VII, afsalaði sér einveldi og gaf dönsku þjóðinni fyrirheit um stjórnarskrá með ákvæðum um þingbundna stjórn og almenn mannréttindi.

Stjórnlagabíng sat að störfum í Danmörku veturinn 1848-1849 og var Jón Sigurðsson einn af fimm fulltrúum Íslendinga á því. Stjórnarskrá fyrir Danmörku (Grundloven) var lögfest 5. júní 1849 og hefur sá dagur síðan verið þjóðhátíðardagur Dana.

Alveg nýjar forsendur

Jón Sigurðsson leit svo á að Íslendingar hefðu einungis svarið konungi hollustueið en nú þegar hann hefði afsalað sér völdum sínum í hendur dönsku þjóðinni ætti hann einnig að afsala sér völdum til íslensku þjóðarinnar. Á þetta var fallist í hita augna-bliksins 1848.

Friðrik VII sendi frá sér bréf þar sem Íslendingum var heitið eigin stjórnlagabíngi með fyrirheitum um sérstaka íslenska stjórnarskrá.

Stjórnlagabíng Dana sem sat að störfum veturinn 1848-1849. Það samdi stjórnarskrá fyrir Danmörku (Grundloven). Jón Sigurðsson sat stjórnlagabíngið ásamt fjórum öðrum Íslendingum en þeir töldu helsta hlutverk sitt á þinginu vera að koma í veg fyrir að stjórnarskráin gildi einnig fyrir Ísland.

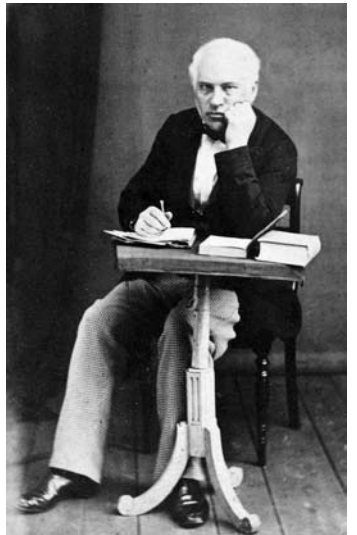
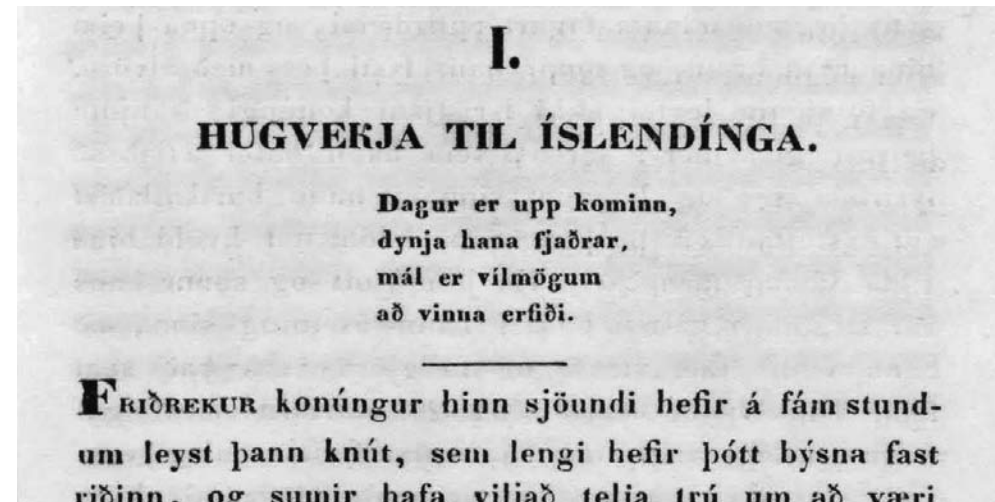
Hugvekja til Íslendinga

Meðan byltingarástand var í Danmörku á útmánuðum 1848 samdi Jón Sigurðsson sitt frægasta rit sem hann nefndi Hugvekju til Íslendinga. Hún hófst á hinum fleygu orðum:

Dagur er upp kominn,
dynja hana fjaðrar,
mál er vílmögum
að vinna erfiði.

Í ritgerðinni skilgreindi Jón stöðu Íslendinga og lagði áherslu á að þeir næðu sömu réttindum gagnvart konungi og Danir sjálfir.

Hann lagði mikla áherslu á að aðskilja fjárhag Íslands og Danmerkur og vildi að á Íslandi yrði skipaður jarl eða landstjóri en undir honum yrði landstjórn sem bæri konungsfrumvöp upp fyrir Alþingi og hefði fulla ábyrgð gagnvart þjóðinni. Aldrei á ferli Jóns impraði hann hins vegar á því að segja upp konungdæminu.

Penninn var alla tíð helsta vopn Jóns Sigurðssonar í sjálfstæðisbaráttunni enda var engu blóði úthellt í henni. Þjms.

14. ÞJÓÐFUNDUR

Trampe greifi. Þjms.

Páll Melsteð eldri var forseti þjóðfundarins og fylgdi Trampe greifa að málum. Þjms.

Vér mótmælum allir

Pegar stjórnlagabing Íslendinga, eða þjóðfundurinn, eins og það var kallað, var loks haldið á sal Lærða skólans í Reykjavík sumarið 1851 var komið bakslag í Danmörku. Íhaldssöm öfl voru komin til valda sem ekki voru hrifin af því að veita Íslendingum aukna sjálfstjórn. Danska ríkisstjórnin sendi herlið á vettvang til að vera við öllu búin ef til íslenskrar uppreisnar kæmi.

Á þjóðfundinum lagði Trampe stiftamtmaður, fulltrúi konungs, fram stjórnarfrumvarp um að Ísland skyldi vera eins og hvert annað hérað í Danmörku. Þegar ljóst var

að ekki gekk saman tók Trampe stiftamtmaður til bragðs að slíta fundinum fyrirvaralaust. Við þetta varð mikil háreysti meðal þingmanna. Þeir steyttu hnefa og hrópuðu ókvæðisorð.

Jón Sigurðsson, leiðtogi meirihluta þingmanna, tók til máls og sagðist mótmæla þessari aðferð í nafni konungs og þjóðarinnar og áskilja sér rétt til að kæra þessa lögleysu. Við þessi orð strunsuðu þeir Trampe og Páll Melsteð, forseti þjóðfundarins, út úr salnum en flestir fulltrúarnir stóðu á fætur og hrópuðu í einu hljóði: „Vér mótmælum allir.“ Eftir þetta var Jón Sigurðsson óskoraður leiðtogi Íslendinga.

Málverk Brynjólfs Þórðarsonar af þjóðfundinum 1851. LÍ.

Aldrei varð Jón Sigurðsson eins óskoraður leiðtogi Íslendinga og á þjóðfundinum 1851. Þjms.

Fundargerð þjóðfundarins með hendi Benedikts Gröndal skálds. Þjóðskjalasafn.

15. VERSLUNARFRELSI OG FJÁRKLÁÐI

Franskar fiskiskútur á Íslandsmiðum.
A. Mayer.

Að opna landið fyrir öllum þjóðum

Deyfð var á Íslandi eftir þjóðfundinn og lítið gekk að skilgreina þjóðréttarstöðu Íslands. Mikill áfangi náðist þó árið 1855 þegar Íslendingar fengu frelsi til að versla við aðrar þjóðir en Dani. Það var ekki síst baráttu Jóns Sigurðssonar að þakka.

Þetta var fyrsti verulegi árangurinn af stjórnmalabaráttu hans. Jón vildi opna Ísland sem mest fyrir öðrum þjóðum, stuðla að nýjum verslunarsamböndum við Breta og Norðmenn og var hlynntur því að Frakkar fengju að reisa stóra fiskverkunarstöð í Dýrafirði 1856.

Það síðastnefnda átti þó hvorki upp á pallborðið hjá löndum hans né dönskum stjórnvöldum.

Fleygur milli Jóns og þjóðarinnar

Árið 1859 var fjárkláði á góðri leið með að leggja búfjárræktina, höfuðatvinnuveg Íslendinga, í rúst.

Dönsk stjórnvöld töldu fært að lækna sjúkdóminn og sömu skoðunar var vísindamaðurinn Jón Sigurðsson. Flestir Íslendingar vildu hins vegar útrýma sjúkdómnum með niðurskurði á fé.

Jón ferðaðist síðan um landið ásamt dönskum dýralæknum en þeir mættu hvarvetna mótstöðu. Þegar þau Ingibjörg héldu áleiðis til Kaupmannahafnar seint um haustið var Jón vonsvikinn og reiður. Hann átti ekki eftir að koma aftur til Íslands næstu sex ár.

Kannski var tilgangur dönsku stjórnarinnar í og með að reka fleyg milli foringja frelsisbaráttunnar og þjóðarinnar og þeim virtist ætla að takast þetta því um sumarið náði Jón Sigurðsson ekki kjöri sem forseti Alþingis. Ýmsir gamlir samherjar hans snerust nú gegn honum. Má þar nefna Jón Guðmundsson, Arnljót Ólafsson, Gísli Brynjúlfsson og Grím Thomsen, sem allir voru þingmenn.

Jón býr til nýja vígstöðu

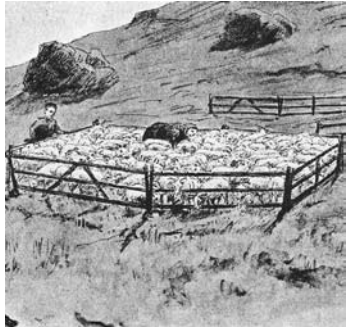
Árið 1861 var skipuð opinber nefnd í Kaupmannahöfn sem átti að gera tillögur um fjárhagslegan aðskilnað Danmerkur og Íslands.

Jón var skipaður einn nefndarmanna og komst að þeirri niðurstöðu að Danir skulduðu Íslendingum álitlegar upphæðir, aðallega vegna andvirðis seldra jarða sem konungur hafði náð undir sig á liðnum öldum og vegna arðs Dana af einokunarversluninni. En fram að þessu hafði það verið viðtekin skoðun að Ísland væri fjárhagslegur baggi á danska ríkinu.

Með þessum röksemdum skapaði Jón sjálfstæðisbaráttunni vígstöðu sem Íslendingar gátu trúað á og staðið við uppréttir án þess að bera kinnroða fyrir því að vera þurfamenn gagnvart Dönum. Það var hið mikilsverða í tillögum hans. Krafan var kölluð reikningskrafan.

Þingeyri 1880. Jón Sigurðsson var hlynntur því að Frakkar fengju að reisa stóra fiskverkunarstöð á Þingeyri en kjósendur hans í kjördæminu voru á annarri skoðun. Þjms.

Kindur í færikoíum. Fjárkláðinn var á góðri leið með að leggja höfuðatvinnuveg Íslendinga í rúst.

16. BARÁTTUAÐFERÐIR

Áróðursmeistari

Stjórnmalabarattu sína háði Jón Sigurðsson með ýmsum hætti. Fyrir utan útgáfu Nýrra félagsrita voru bréfaskriftir ein helsta aðferð hans til að ná til fólks. Þar bæði hvatti hann fólk til dáða en ásamt Ingibjörgu tók hann jafnframt að sér viðtæka fyrirgreiðslu fyrir Íslendinga í Kaupmannahöfn.

Þar sem Alþingi var einungis ráðgefandi allt til 1874 voru bænarskrár eitt helsta tæki Íslendinga til að koma óskum um úrbætur á framfæri við stjórnvöld í Kaupmannahöfn. Jón átti frumkvæði að mörgum slíkum.

Auglýsingamyndir

Sjálfur tók hann sér eins konar landsföðurlegan sess í huga Íslendinga og var það með-vituð aðferð. Hann var iðinn við að láta taka af sér ljósmyndir og senda heim. Þegar árið 1857 var steinprentaðri mynd af honum dreift í stóru upplagi í öll kjördæmi. Lítið var þá um myndir á íslenskum heimilum en nú gat fólk sett mynd af Jóni Sigurðssyni upp á vegg í stað myndar af konungi eða við hliðina á honum.

„Það vildi ég að slíkur maður lifði eilíflega“

Í Kaupmannahöfn hélt Jón sig ríkmannlega og var það liður í að mark væri tekið á honum á æðstu stöðum. Sjálfur virðist hann hafa haft mikla persónutöfra og hann gat hrifið menn með sér í ræðustól.

Á Alþingi 1869 flutti Jón einhverja eftirminnilegustu ræðu sína. Séra Matthías Jochums-son hlýddi á hana og sagði að flestir þingmenn hefðu orðið yfirkomnir af mælsku hans og yfirburðum. Jafnvel einn af hans helstu mótstöðumönnum hafði hrópað við lok ræðunnar: „Það vildi ég að slíkur maður lifði eilíflega.“

Jón Sigurðsson tók sér landsföðurlegan sess meðal Íslendinga og áttu ljósmyndir ekki sístan þátt í þeirri mynd. Þjms.

Erindi og kvabb

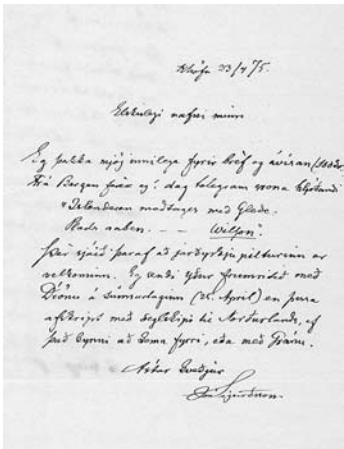
Liður í stjórnmalastarfsemi Jóns Sigurðssonar var að þau hjónin, hann og Ingibjörg, tóku að sér margvíslega fyrirgreiðslu fyrir Íslendinga í Kaupmannahöfn. Þau voru eins konar sendiherrahjón Íslendinga í borginni. Ótaldar voru þær ferðir sem þau fóru til að kaupa allt frá saumnálum upp í fiskiskútur. Þá tók Jón að sér að útvega skjöl fyrir fólk á Íslandi, koma ungu fólki í nám í Danmörku og Noregi og annaðist sjúklinga sem sendir voru utan til lækninga.

Soipmynd frá götum Kaupmannahafnar. Ótaldar voru þær ferðir sem þau hjónin fóru um borgina í útréttingum fyrir landa sína heima. Københavns Bymuseum.

Bréf frá Landsbókasafni.

17. ÞJÓÐHÁTÍÐ OG STJÓRNARSKRÁ

Kristján IX var fyrsti konungurinn sem lagði leið sína til Íslands. Hann kom á þúsund ára hátíðina 1874 með stjórnarskrá handa Íslendingum. Jóni Sigurðssyni var ekki boðið á hátíðina og vakti það furðu margra. Þjms.

Danir höggva á hnútinn

Eftir þjóðfundinn stóð lengi í þófi um stöðu Íslands í Danaveldi og fjárhagslegan aðskilnað Danmerkur og Íslands. Loksins hjuggu Danir einhliða á hnútinn og settu lög um stöðu Íslands í ríkinu í óþökk Íslendinga, svokölluð stöðulög. Þar segir að Ísland sé „óaðskiljanlegur hluti Danaveldis með sérstökum landsréttindum“. Alþingi hafnaði lögnum með fjórtán atkvæðum gegn tíu.

Loksins stjórnarskrá – en einhliða sett af Dönum

Árið 1874 héldu Íslendingar upp á þúsund ára afmæli byggðar í landinu og í tilefni af því færðu Danir Íslendingum stjórnarskrá sem var einhliða. En hún var mikið framfaraspor fyrir Íslendinga.

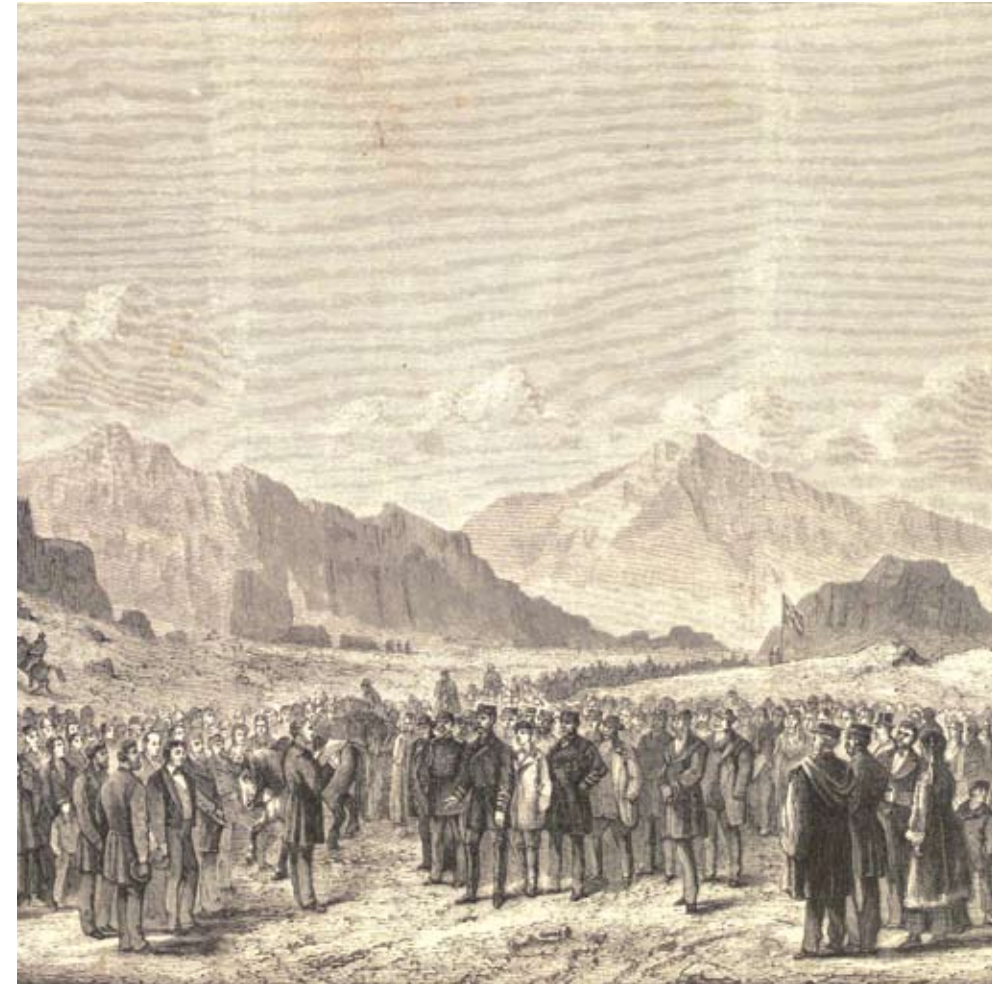
Með henni fékk Alþingi takmarkað löggjafar- og fjárveitingavald og landsmönnum voru tryggð ýmis grundvallarmannréttindi. Barátta Jóns Sigurðssonar hafði nú loks skilað verulegum árangri. En þar sem Danir höfðu sett stjórnarskrána einhliða og án samþykkis Íslendinga taldi Jón að þeir gætu óhikað haldið baráttunni áfram.

Jón eða kóngurinn?

Pegar Íslendingar minntust þúsund ára afmælis byggðar í landinu sumarið 1874 kom konungurinn sjálfur, í fyrsta sinn í sögunni, til Íslands. Þetta var Kristján IX sem kom með fríðu föruneyti til að vera viðstaddur hátíðahöldin. En það vakti athygli, bæði heima og erlendis, að Jóni Sigurðssyni, helsta foringja og frelsishetju Íslendinga, sem auk þess var forseti Alþingis, var ekki boðið.

„Ef Jón Sigurðsson hefði komið heim með konunginum þá hefðu allir Íslendingar þyrpst utan um hann og hann hefði skyggt á konunginn sjálfan en til þess mátti stjórnin ekki með neinu móti stofna.“

*Oddgeir Stephensen,
forstöðumaður íslensku stjórnardeildarinnar í Kaupmannahöfn.*

Kristján X konungur hylltur á þjóðhátíð á Þingvöllum 1874. Illustreret Tidende.

Jón Sigurðsson. Þjms.

18. HEIMILIÐ VIÐ AUSTURVEGG

Hornstofan í Jónshúsi. Skrifborð Jóns Sigurðssonar undir glugganum. BGB.

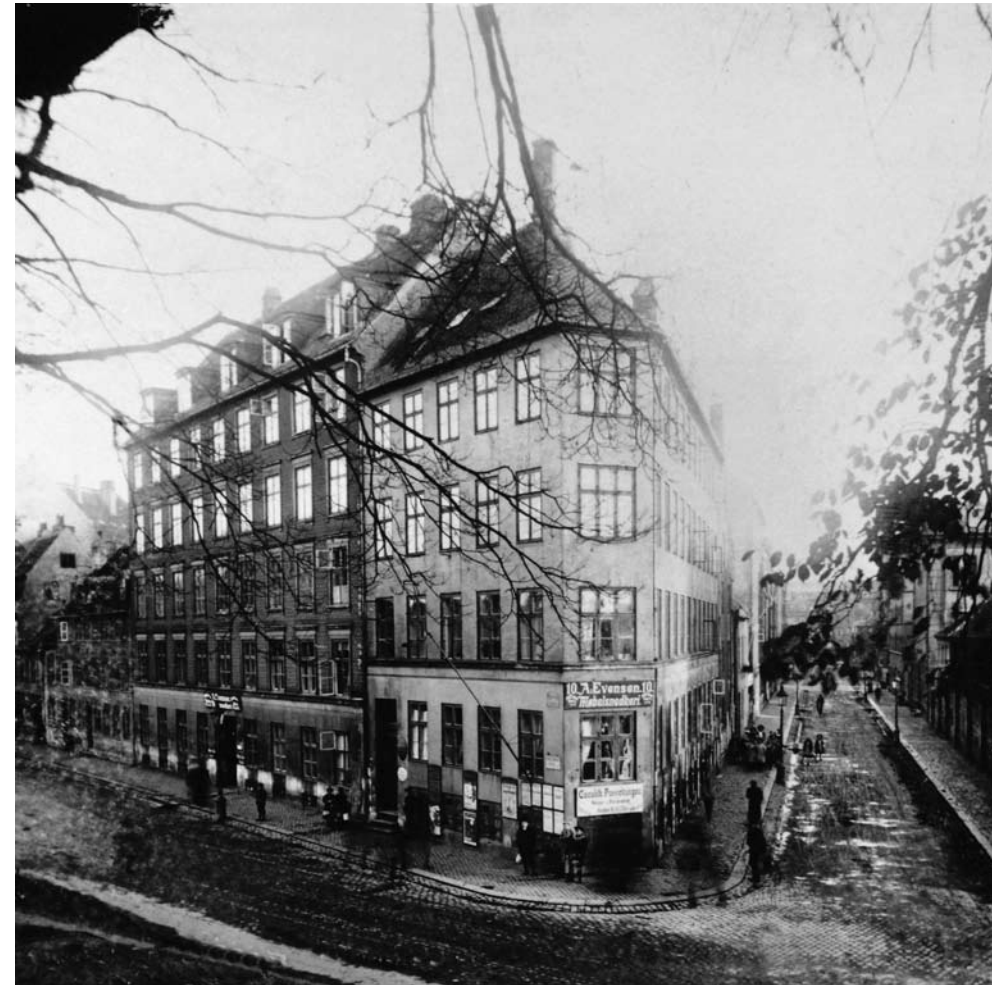
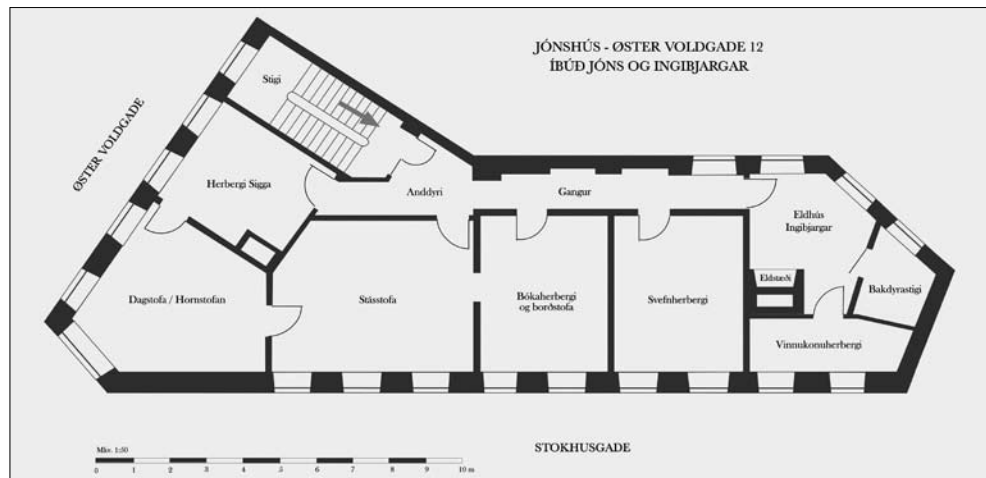

Reikningur fyrir bókum. Þjóðskjalasafn.

„Það er mikið skemmtilegt að búa hér úti við borgarveggi og hafa skóginn og skemmti-gangana rétt fyrir framan dyrnar.“ (Jón Sigurðsson til Páls Pálssonar 4. okt. 1864)

Íbúðin sem Jón og Ingibjörg bjuggu í á árunum 1852-1879 er í hornskökku húsi á horni Øster Voldgade og Stokhusgade. Þegar komið er inn í íbúðina verður fyrst fyrir gluggalaust og dimmt anddyri og í beinu framhaldi af því langur og þröngur gangur með einum glugga innst sem vísar út í lokað húsaport. Fyrir endanum á ganginum var eldhús Ingibjargar með glugga út í portið og bak við það lítið vinnukonuherbergi. Úr eldhúsinu var gengið út í bakstiga sem lá niður í portið og þar voru útikamrar. Á þeirri hlið sem sneri út að Stokhusgade voru þrjú herbergi. Mun syðsta herbergið hafa verið svefnherbergi þeirra hjóna, miðherbergið í senn bókaherbergi og borðstofa en nyrst var stásstofa. Úr henni var gengið inn í dagstofuna sem er hornherbergi hússins með útsýni yfir Austurvegginn og vötnin. Úr því var svo gengið áfram inn í herbergi Sigga litla, fóstursonar þeirra, Øster Vold megin, og þaðan aftur út í anddyrið.

Heimili Jóns og Ingibjargar stóð ungum námsmönnum og öðrum Íslendingum opið og einu sinni í viku buðu þau einhverjum þeirra heim til sín „upp á harðan fisk“ og var þá oftast fjölmennt.

Jónshús, Øster Voldgade 12. Stokhusgade hægra megin. Þjms.

Aragrúi reikninga frá heimilishaldi Jóns og Ingibjargar hefur geymt í skjölum hans. Þeir sýna hversu vandlát þau voru í kaupum á húsbúnaði, mat, drykk og fatnaði. Hjá hinum fína hattara C.L. Machold sem var til húsa í Købmager-gade 49, keypti Jón sér til dæmis nær árlega silkipúhutt og þar lét hann gera við hatta sína eða breyta þeim eftir nýjustu tísku. Ingibjörg sá svo um að bursta hattana daglega. Þjms.

Reikningur fyrir frönskum hatti, hönsk-um og pússun á hatti. Þjóðskjalasafn.

19. FRÆÐASTÖRF OG ÚTGÁFA

VÍSINDAMAÐURINN

Á turni

Árnasafn, þar sem íslensku handritin voru geymd, var til húsa á lofti Þrenningarkirkju. Nokkrir Íslendingar unnu að jafnaði við handritin og útgáfu þeirra. Kölluðu Íslendingar það að vera „á turni“ því ganga þurfti upp Sívalaturn til að komast inn á bókaloftið.

Þar var einn helsti vinnustaður Jóns Sigurðssonar allt þar til nýtt hús var reist yfir Háskólabókasafnið og Árnasafn árið 1861. Jón vann einnig mikið fyrir hið ríka Konunglega norræna fornfræðafélag og fyrir Danska vísindafélagið að útgáfu danskra frumheimilda.

Jón „forseti“

Allt frá fyrstu stúdentsárum sínum í Kaupmannahöfn tók Jón Sigurðsson að sér verkefni fyrir Hafnardeild Hins íslenska bókmenntafélags. Hann var kosinn ritari félagsins og var síðar forseti þess til dauðadags. Landar hans í Kaupmannahöfn kölluðu hann því „forseta“ og þaðan er forsetanafnið komið.

Bókmenntafélagið gekkst fyrir viðamikilli útgáfustarfsemi og var Jón potturinn og pannan í henni. Félagið var einn helsti félagsvettvangur Íslendinga í Höfn og voru allir félagsfundir þess haldnir á efstu hæð Borchs Collegium við Stóra-Kanúkastræti.

„Störf mín eru lítil og ganga mest í að snudda niður í rentukammeri og cancellíu eftir ýmsu.“ (Jón Sigurðsson í bréfi 18. júní 1844)

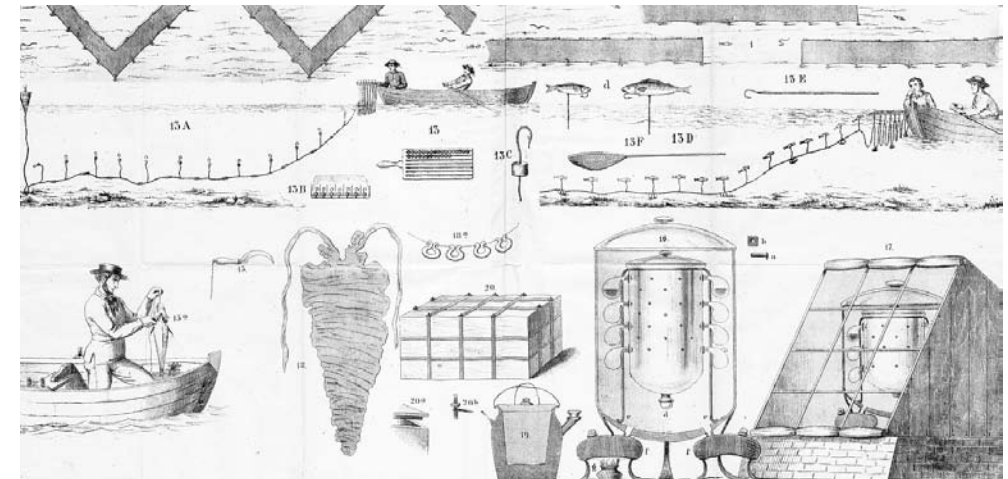
Stjórnsýslan opnuð

Fyrir utan margháttaðar vísindalegar útgáfur á íslenskum fornritum, svo sem Snorra-Eddu, Íslendingasögum og fornkvæðum, og heildarútgáfum á verkum skálda á borð við Bjarna Thorarensen, Jón Þorláksson á Bægisá og Jón Thoroddsen, starfaði Jón alla ævi að því að grafa upp gömul skjöl og gjörninga varðandi sögu Íslands og stjórnsýslu, skýra þau og gefa út. Sér þess stað í verkum eins og Íslensku fornbréfasafni, Lovsamling

for Island, Safni til sögu Íslands, Skýrslum um landshagi á Íslandi og Tíðindum um stjórnarmálefni Íslands. Með þessu starfi sínu veitti hann öllum opinn aðgang að sögu Íslands og stjórnsýslu sem var í senn lykilatriði í sjálfstæðisbaráttunni og í anda nýrra lýðræðislegra stjórnarhátta.

Viðreisn í sjávarútvegi og landbúnaði

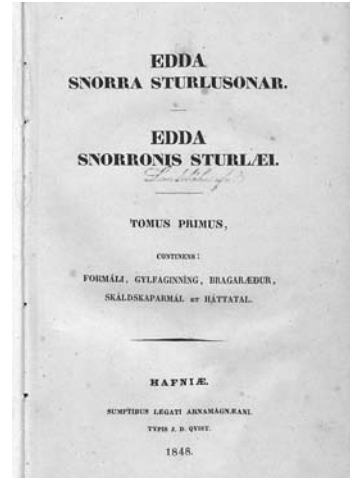
Auk vísindastarfa sinna við að gefa út fornrit, skáldskap og sögulegar heimildir var Jón Sigurðsson óþreytandi við að hvetja Íslendinga til dáða við að breyta íslensku atvinnulífi til nútímahátta. Þar ber hæst baráttu hans fyrir frjálsri verslun en hann lét einnig til sín taka í sjávarútvegi og landbúnaði. Þannig gaf hann árið 1859 út Litla fiskibók með uppdráttum og útskýringum handa fiskimönnum á Íslandi og tveimur árum síðar Litla varningsbók handa bændum og búmönnum á Íslandi. Danska stjórnin styrkti hann til útgáfu þessara bóka og var þeim dreift um allt land.

Skýringarmyndir úr riti Jóns Sigurðssonar „Litla fiskibók“ sem kom út 1859.

Árnasafn var flutt í nýtt húsnæði Konunglega bókasafnsins við Fiolstræde árið 1861. Hér sat Jón löngum við vinnu sína. J.L.

Leiðin í Árnasafn lá um Sívalaturn enda kölluðu Íslendingar það að vera „á turni“ að vinna á safninu. J.L.

20. ÆVILOK JÓNS OG INGIBJARGAR

Jón Sigurðsson var 68 ára þegar hann gaf upp öndina. Þjms.

Níu dagar milli hjóna

Jón Sigurðsson kom síðast til Alþingis 1877 og tóku menn þá eftir að hann var ekki sjálfum sér líkur, tók aldrei til máls og var fjörlaus og utan við sig. Hann hafði misst heilsuna.

Það sem eftir lifði ævinnar var hann langtímum saman við rúmið. Þegar kom fram í nóvember 1879 var auðséð að hverju dró. Þó að Ingibjörg væri einnig mjög heilsuvel vék hún aldrei frá banabeði manns síns. Hann lést um miðjan dag 7. desember, 68 ára gamall.

Eftir dauða Jóns hafði Ingibjörg ekki fótavist. Hún dó 16. desember, 75 ára gömul, og urðu þannig aðeins níu dagar milli þeirra hjóna.

Minningarathöfn um Jón fór fram í Garnisonkirkjunni við Skt. Annæ Plads 13. desember 1879. Var þar troðfull kirkja og frí gefið í danska þinginu svo að þingmenn gætu verið viðstaddir. Kistur hans og Ingibjargar stóðu síðan uppi í líkhúsi kirkjunnar til vors að þær voru fluttar heim til Íslands. Erl.

Líkfylgd Jóns og Ingibjargar í Aðalstræti í Reykjavík 4. maí 1880. Þjms.

Ingibjörg. Aðeins níu dagar urðu milli þeirra hjóna. Þjms.

21. ÚTFÖR OG SKULDAMÁL

Silfurskjöldurinn. Á hann var leitað: „Óskabarn Íslands, sómi þess, sverð og skjöldur“. Þjms.

Grafreitur Jóns og Ingibjargar í Hóla-vallakirkjugarði. Þjms.

„Óskabarn Íslands, sómi þess, sverð og skjöldur“

Laugardaginn 13. desember fór fram fjölmenn minningarathöfn um Jón í Garnison-kirkjunni við Skt. Annæ Plads. Frí var gefið í báðum deildum danska þingsins til að þingmenn gætu verið viðstaddir í virðingarskyni við foringja Íslendinga. Fulltrúi konungs og ríkisstjórnar og forsetar danska þingsins voru viðstaddir. Líkræðuna flutti séra Georg Schepelehn og líkti hann Jóni við Pál postula í ræðu sinni.

Ofan á kistuna var lagður silfurskjöldur frá Íslendingum í Kaupmannahöfn með áletruninni: „Óskabarn Íslands, sómi þess, sverð og skjöldur“.

Jón og Ingibjörg höfðu óskað þess að hvíla í íslenskri mold og biðu kistur þeirra flutnings til Íslands til vors. Útför þeirra í Reykjavík fór fram 4. maí 1880 og hafði aldrei farið fram jafn viðhafnarmikil og fjölmenn útför á Íslandi fram til þess tíma. Þau voru jarðsett í kirkjugarðinum við Suðurgötu.

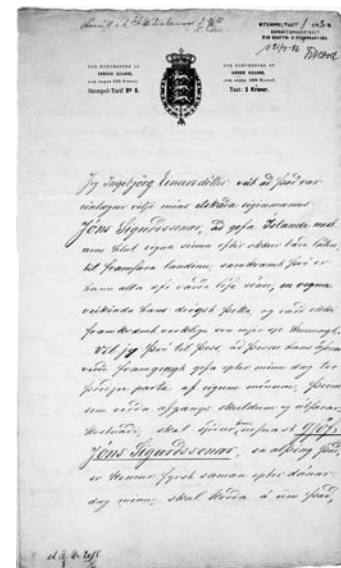
Kistur Jóns og Ingibjargar fluttar í land á útfaradaginn 4. maí 1880. Þjms.

Var Jón gjaldþrota?

Enskur auðjofur, George Powell, hafði á sínum tíma greitt Jóni Sigurðssyni mikla fjárhæð gegn því að hann skrifaði sögu Íslands. Peningaupphæðin var veitt með veði í hinu mikla handrita- og bókasafni Jóns. Aldrei kom Jón þó söguritininni í verk.

Þegar aldur færðist yfir Jón og heilsu hans tók að hraka hafði hann miklar áhyggjur af þessu. Tryggvi Gunnarsson, síðar bankastjóri, tók þá að sér að vera fjármálaráðgjafi þeirra hjóna til að forða landinu frá þeirri skömm að Jón Sigurðsson dæi gjaldþrota og bækur hans og handrit lentu í höndum útlendinga.

Tryggvi beitti sér fyrir því að Alþingi samþykkti árið 1877 að kaupa bóka- og handritasafn Jóns fyrir 25 þúsund krónur en jafnframt fékkst George Powell til að gefa eftir skuld Jóns við hann.

T.v.: Erfðaskrá Ingibjargar Einarsdóttur. T.h.: Uppsögn íbúðarinnar á gamlársdag 1879. Þjóðskjalasafn.

Enska skáldið og auðkýfingurinn George Powell. Þjms.

Tryggvi Gunnarsson var fjármálaráðgjafi þeirra hjóna síðustu árin og ráðstafaði dánarbúinu. Þjms.

22. MINNING OG ARFLEIFÐ

Koparskjöldur með vangamynd Jóns Sigurðssonar, líklega frá 1944. BGB.

Minningarsteinn reistur á Hrafnseyri 1911. Vangamynd Jóns Sigurðssonar, sverð og skjöldur eftir Einar Jónsson myndhöggvara. BGB.

Táknmyndin Jón

Jón Sigurðsson var þegar í lifanda lífi dádur og dýrkaður um allt Ísland. Hann átti sér þó alltaf öfluga andstæðinga en eftir andlát hans varð hann að óumdeildu tákni fyrir sjálfstæðisbaráttu Íslendinga.

Einu gildi hvort menn voru kapítalistar eða sósíalistar, samvinnumenn eða jafnaðarmenn, þjóðernissinnar eða alþjóðasinnar. Hann var orðinn þjóðardýrlingur. Og enn þann dag í dag velta menn því fyrir sér hvað Jón Sigurðsson hefði gert í tilteknum málum og deila um það.

„Þegar lífið er ekki orðið nema skuggi þá er dauðinn lífi betri, enda upp rís nú mynd Jóns Sigurðssonar í nýjum ljóma eftir lát hans, mynd hetjunnar og þrekmennisins, hins síunga frelsisforingja, sú mynd sem aldrei mun daprast eða deyja í nokkru íslensku hjarta. Það má teljast lán að hafa verið samtíða slíkum manni, hefði Jón Sigurðsson ekki verið, hvílík eyða!!“

Steingrímur Thorsteinsson

Styttan af Jóni Sigurðssyni afhjúpuð fyrir framan Stjórnarráðsbygginguna á 100 ára afmæli Jóns 1911. Tuttugu árum síðar var styttan flutt á Austurvöll. Ljósmyndasafn Reykjavíkur.

Lýðveldisfrímerkin með mynd Jóns Sigurðssonar.

23. 17. JÚNÍ – LÝÐVELDI OG ÞJÓÐHÁTÍÐARDAGUR

Björn Pórðarson forsætisráðherra og Sveinn Björnsson, fyrsti forseti Íslands, eftir að hafa lagt blómsveig við stytta Jóns á lýðveldishátíðinni 1944. SKG. Ljósmyndasafn Reykjavíkur.

Sveinn Björnsson forseti Íslands ávarpar þjóðina af svölum alþingishússins á lýðveldishátíðinni 1944. Þjms.

Þorlákur Ó. Johnson, kaupmaður í Reykjavík, átti frumkvæði að minningarsamkomu um Jón 17. júní 1886 og var hún endurtekin árið eftir.

Það er þó ekki fyrr en 1907, þegar mikil þjóðernisvakning fór um Ísland, að efnt var til mikilla hátíðahalda í Reykjavík á afmælisdegi Jóns Sigurðssonar. Allir kepptust nú við að mæra hann.

Á 100 ára afmæli Jóns Sigurðssonar 1911 gerði Einar Jónsson myndhöggvari stytta af honum sem reist var fyrir framan Stjórnarráðshúsið, en flutt á Austurvöll 1931. Háskóli Íslands var einnig stofnaður á aldarafmæli Jóns.

Það var svo fyrst með stofnun lýðveldis á Íslandi á afmælisdegi Jóns Sigurðssonar 17. júní 1944 að dagurinn varð formlega þjóðhátíðardagur Íslands.

Frá lýðveldishátíðinni á Þingvöllum 17. júní 1944. Ráðherrar, biskup Íslands og þingmenn ganga fylktu liði niður Almannagjá. Þjms.

Íslenska lýðveldið var stofnað á afmælisdegi Jóns Sigurðssonar 17. júní 1944 og hefur dagurinn síðan verið þjóðhátíðardagur Íslands. Sigurhans Vignir. Ljósmyndasafn Reykjavíkur.

Að morgni þjóðhátíðardagsins 17. júní leggur forseti borgarstjórnar Reykjavíkur jafnan blómsveig á leiði Jóns Sigurðssonar. Hér er Hanna Birna Kristjánsdóttir í því hlutverki árið 2010. JL

Stytta Jóns Sigurðssonar á Austurvelli. JL

24. JÓN SIGURÐSSON Í NÚTÍMANUM

Myndasafn Mbl.

Jón Sigurðsson er í hringiðu atburðanna alla daga. Myndasafn Mbl.

Mótmælafundur á Austurvelli. JL.